

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karşıtı Anayasal Anlatıları Okumak

Olası Bir Anayasa Değişikliğinin Türkiye'deki
Kadın ve LGBTİ+Hakları ile Örgütlerine Dair
Potansiyel Sonuçları

Ayrımcılığa Karşı Gökkuşadı Derneği
Aralık 2024

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

Yazar: Işıl Kurnaz

Scuola Universitaria Superiore Sant'Anna di Pisa - Hukuk Fakültesi, DOTT.

<https://www.santannapisa.it/it/isil-nur-kurnaz>

İletişim: isilnur.kurnaz@santannapisa.it

Ayrımcılığa Karşı Gökkuşığı Derneği

<https://coalitionrainbow.org>

İletişim: info@coalitionrainbow.org

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçeriği yalnızca Ayrımcılığa Karşı Gökkuşığı Derneği'nin sorumluluğundadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İÇİNDEKİLER

Anayasa ve Toplumsal Cinsiyet: Nereden Nereye?	3
1. Nafaka Kazanımları	6
2. Boşanma Hakkı ve Arabuluculuk Tartışmaları	9
3. “Cinsiyet Değişikliği”	12
4. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Haklarına Erişim.....	13
5. Evlilik Eşitliği, Evlilik Yaşına İlişkin Tartışmalar ve Aile Kurgusunun Hukukileştirilmesi	16
6. Örgütlenme ve İfade Özgürlüğü: 9. Yargı Paketi ve Olası Bir Anayasa Değişikliği Ekseninde İnceleme	20
7. Lanzarote Sözleşmesi Neden Hedefte?	24
8. Kadınların Çalışma Hakkı ve İş Hukuku Düzenlemeleri	25
9. İstanbul Sözleşmesi’nden Sonra Sıra 6284 sayılı Kanunda Mı?	26
10. Dezenformasyon Yasası ve Sivil Toplum Faaliyetleri	27
Sonuç ya da Şeytanın Avukatlığını Yapmak: Küresel Karşı Anlatılar	29

“Toplumsal cinsiyet, toplumsal yaşamın pek çok alanında olduğu gibi anayasalarda da büyük ve küçük, metinsel ve yapısal, açık ve gizli şekillerde kurumsallaştırılmıştır. Cinsiyetçi dil, eril jenerik dilin görünüşte alışlagelmiş kullanımı da dahil olmak üzere anayasalara yayılmıştır.”¹

Catharine Mackinnon

“Bir yaşantıyı kendine saklamaktansa alayları göğüslemeyi yeğler.”

Virginia Woolf, Orlando

¹ Mackinnon, Catharine A., 'Gender in Constitutions', in Michel Rosenfeld, and András Sajó (eds), *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law* (2012; çevrimiçi, Oxford Academic, 21 Kasım. 2012), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199578610.013.0021>, Erişim tarihi: 30 Ekim 2024.

ANAYASA VE TOPLUMSAL CİNSİYET: NEREDEN NEREYE?

Anayasalar, dilinden başlayarak içeriğine, esasa ilişkin hükümlerinden usulen oluşturulma ve kodifiye edilme şekillerine kadar cinsiyetli yapıda kurgulanan anlatılardır. Anayasaların anlatı olarak kurgulanıp ifade edilmesi, böylece anayasa maddeleri ve hükümlerinin satır aralarının görülebilmesini, içerdiği doğrudan ya da dolaylı ayrımcı hükümlerin tespit edilebilmesini kolaylaştırır.

Bu çalışmada öncelikle Türk hukukunda anayasal anlatıların toplumsal cinsiyeti geçmişten bugüne nasıl şekillendirdiğine ve geldiğimiz noktada anayasanın devleti şekillendiren temel metin olarak temel hak ve özgürlükleri yani insan haklarını nasıl düzenlediğine, anayasa değişiklikleri ve siyasal süreçlerin penceresinden bakacağız.

Türkiye’de kadın-erkek eşitliği ilkesi anayasanın temel ilkesi olsa da en az o kadar önemli olan da devlet kurumlarının işleyişinde etkili olan kanunlardır. Bu sebeple anayasa kadar dikkat kesilmemiz gereken bir diğer metin de Medeni Kanun olacak. Medeni Kanun’un yapısal ve kurumsal nitelikli düzenlemelerinden önce 2001 yılındaki Anayasa değişikliklerinin toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından yansımalarını görmemiz gerekiyor. Buna göre Anayasa’nın 41. ve 66. maddeleri 2001 yılında, 10. ve 90. maddeleri 2004’te, yine 10. maddesi ise 2010 yapılan değişikliklerle **eşitlik ilkesini** güçlendirmiştir.

Anayasa’nın 10. maddesine; 2004 yılında “*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.*” hükmü eklenmiş ancak bununla da yetilmemiş ve 2010 yılında 10. maddenin ikinci fıkrasının sonuna: “*..., bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.*” hükmü konulmuştur. Böylece kadınlar ve erkekler arasında fırsat eşitliği sağlayacak hükümlerin, eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmayacağı hükme alınmıştır. Bu hükmün önemi eşitlik ilkesini sadece hukuki eşitlik olarak kurgulayan anayasanın dilini, fiili yani eylemli eşitlik dediğimiz, sonuç eşitliği perspektifinden genişletmesidir. Buna göre görünüşte eşit olan durumlar, yapısal ve toplumsal engellerin yarattığı asimetriden dolayı eşitsiz sonuçlara sebep olabilir ve bunu önlemek için alınacak özel ve geçici önemler (*pozitif ayrımcılık*) eşitlik ilkesine aykırı yorumlanamaz. Ama elbette temel mesele sadece anayasanın eşitlik ilkesine yaklaşımının genişletilmesi değildir. Anayasa’nın egemen dilinin yine sadece kadın ve erkekleri hesaba katarak ikili cinsiyet rejimini kurumsallaştırdığı söylenebilir. Bu kurumsallaşma kendisini diğer maddelerde de gösterir.

Aynı değişikliklerle 41. maddedeki “*Aile Türk toplumunun temelidir*” hükmüne “*ve eşler arasında eşitliğe dayanır.*” ibaresi eklenmiştir. Bu kurgunun kendisi de aileyi sadece heteroseksüel bir yapı olarak geleneksel roller bağlamında toplumun temeli kılmaktadır. İnsan hakları hukuku açısından en önemli değişiklik ise Anayasa’nın 90. maddesinde yapılmıştır. Buna göre “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.*” hükmü eklenmiştir. Türk hukukundaki insan hakları ve anayasaya aykırılıklara ilişkin en temel dayanak bu maddedir çünkü bu anayasal dayanak ile **kanunlarla uluslararası insan hakları hukuku anlaşmaları arasında çatışma halinde ilgili uluslararası norm öncelikle uygulanma alanına sahiptir.**²

Bu genel ve kısa çerçevenin bize söylediği şey, anayasaların hem temel hak ve özgürlüklerin çerçevesini çizen ana metin olması hem devletin kuruluşunu ve esaslarını belirlemesi hem de kanunların anayasaya uygun olması zorunluluğu karşısında, kadınlar ve LGBTİ+’ların politika süreçlerinde öncelikle dikkate alınması gereğidir. Böylece politika notları, vizyon belgeleri ve hükümetin kalkınma planları gibi siyasal

² Türkiye’de kadın haklarıyla ilgili devlet nezdinde yapılmış en son güncel araştırma: AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü “TÜRKİYE’DE KADIN” ANKARA Temmuz 2023

metinlerin okunması ve içeriklerindeki anayasaya aykırılıkların ilgili eşitlik maddeleri dikkate alınarak değerlendirilmesi mümkün olacaktır.

Türk hukukundaki toplumsal cinsiyet perspektifinin izlerini takip edebileceğimiz diğer bir metin Medeni Kanun'dur. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için gereken temel kanun diyebileceğimiz Medeni Kanun, 2002 yılında erkek egemen ve ayrımcı hükümlerinin çoğundan kurtulsa da hala eşitsiz hükümler barındırmakta ve hükümetin stratejisi olarak Medeni Kanun'da da Kanun'un ikinci bölümünü oluşturan **boşanma ve nafaka hükümleri**, 40. maddesindeki **cinsiyet değişikliğine** ilişkin madde, evliliğin kuruluşuna ilişkin bölüm gibi aile yaşamı ve toplumsal cinsiyet rollerini ikili cinsiyet rejimi ekseninde kurumsallaştıran maddelerin tehlike altında olduğunu söylememiz mümkün olacaktır.

Bu kapsamda Medeni Kanun'un LGBTİ+'lar için tarihsel seyrini şu şekilde ifade edebiliriz. LGBTİ+'ları görünmezlik perdesi ardına resmen saklayan ilk yasa, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından askeri cuntanın çıkarmış olduğu bar ve gece kulüplerinde *kadın görünümü erkeklerin istihdamını*³ yasaklayan yasadır. Transkadın şarkıcı Bülent Ersoy'un da bu yasayla sahne yasağı alması, kamusal anlamdaki ilk görünür tartışmalardan biridir. Darbenin ardından 1988 yılında, 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Bazı Maddelerinin ve 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 49. maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun çıkmış, buna göre *cinsiyet değiştirme ameliyatının önü açılmıştır*.

Yeşim Atamer ve Damla Taşkın'ın "*Transseksüellere İlişkin Hukuksal Düzenlemeler*"⁴ inceledikleri makalelerinde, Türk hukukundaki translara ilişkin yasal seyir üç dönem olarak ele alınmıştır. Bu dönemler:

1. Hiçbir düzenlemenin olmadığı ve Yargıtay'ın önüne gelen dosyada, yurtdışında cinsiyet değiştirme ameliyatı geçirerek bu değişikliği nüfus siciline geçirmek isteyen Bülent Ersoy başvurusunu, Türk hukukunda kimseye **keyfine tabi olarak cinsiyet değiştirmek hakkı verilmediği gerekçesiyle reddettiği 1988 öncesi dönem**⁵;
2. 1988 yılında yukarıda da kısaca değinilen **TMK md. 29'a eklenen 2. fıkra ile cinsiyet geçiş ameliyatına izin verilen dönem**;
3. **2002 yılında yeni TMK'nın yürürlüğe** girmesiyle başlayan ve nüfus sicilindeki cinsiyet kaydının düzeltilmesini isteyen kişinin, ameliyat öncesi ve sonrası iki aşamalı yol izlediği dönem. Bu bağlamda özellikle TMK md. 40'daki üreme yeteneğinden sürekli yoksunluk şartına ilişkin eleştiriler ve ilgili hükmü Anayasaya aykırı bulan norm denetimi⁶ kararı, aşağıda incelenecektir.

³ Politik olarak yanlış bulduğum ifadeleri italikle ifade ettim ancak hukuki metne sadık kalarak tercih edilen devlet dilini göstermesi bakımından değiştirmedim.

⁴ Yeşim M. Atamer ve Z. Damla Taşkın, "Transseksüellere İlişkin Hukuksal Düzenlemeler: Uygulama, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Aykırı Yönler ve Revizyon Teklifleri", Yargıtay Dergisi, Ekim 2016, sy. 4, c. 42, s. 719-782

⁵ Hukuki düzenlemenin olmadığı dönem her ne kadar bir boşluk dönemi gibi görülse de öncesinde adli düzeltme kararlarıyla uygulamada sorun çözülmeye çalışılmaktadır.

⁶ Esas Sayısı: 2017/ 130, Karar Sayısı: 2017/ 165, Karar Tarihi: 29.11.2017; Bu ön şart, daha önce YY v. Türkiye kararı özelinde AİHM'de tartışılmış, hükümet, bu müdahalenin gerekliliği konusunda ikna edici açıklamalar yapamadığı için, ihlal kararı verilmiştir. Ayrıca bu şartın, doğuştan mı yoksa sonradan mı üreme yeteneğinden yoksunluk anlamına geldiği konusundaki belirsizliğe ayrıca doktrinde değinilmiştir.

Tüm bu anayasal ve medeni hukuk çerçevesinden yola çıkarak siyasal gündemin hukuki düzende yaratmaya çalıştığı geri gidişi özellikle 2015 sonrası dönemden itibaren ele alabiliriz.

2015 ve sonrasını toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı devlet anlatısının yükselmesinde temel aks olarak ele almamızın sebebi hem 20 Temmuz 2016'da Türkiye'deki askerî darbe girişimi sonrasında ilan edilen ve 3'er aylık dönemlerle tam 2 yıl süren olağanüstü halin olağanüstü araçlarının LGBTİ+ hakları ve örgütlenme özgürlüğünün tırpanlanmasında oynadığı hukuki rol, hem de DEMOS araştırmanın yapmış olduğu Şubat 2024 tarihli **Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatılarla Mücadele: STO ve Aktivistlerin Deneyimleri** isimli çalışmada alanda çalışan aktivist ve STK'ların 2015 yılını bir milat olarak ifade etmesi.⁷

Kaos GL'nin hazırlamış olduğu **2015 Medya İzleme Raporu**'nda⁸ da Yeni Akit, Vahdet, Milli Gazete ve Milat gibi yayın organlarında LGBTİ+'larla dayanışan belediyelerin, milletvekillerinin ifşa edildiğini, LGBTİ+'ların "sapkınlıkla" ilişkilendirildiğini görmekteyiz. Ayrıca aynı yıl Ramazan ayı nedeniyle Onur Yürüyüşü yasaklanmış ardından LGBTİ+'lara ve örgütlere dönük **yargı tacizi de devam etmiştir**. Kayyımların atandığı süreçle beraber bazı belediyelere bağlı Kadın Danışma Merkezleri kapatılmış; İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu'nun hazırladığı raporda bu süreç, **hükümetin toplumsal cinsiyet karşıtı söylemleri politika olarak benimsemeye başladığı konusunda milat olarak gösterilmiştir**.⁹ Ankara Valiliği öncelikle KuirFest'i yasaklamış ardından da tüm LGBTİ+ etkinliklerinin süresiz olarak yasaklandığı duyurulmuştur. Yasağın kapsamına sadece örgütlenme özgürlüğünün bir nüvesi olan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı değil; sinema, tiyatro gibi kültür ve sanat faaliyetleri de dahil edilmiştir.¹⁰

Ocak 2016 itibariyle Meclis'te Boşanma Komisyonu kurulmuş, komisyon Mayıs 2016'da 445 sayfalık bir rapor yayınlamıştır. Bu rapora bakıldığında, kadınların nafaka ve kürtaj haklarından, çocuk haklarına dek birçok kazanımda geri adım niteliğinde olan uygulamaların istendiği görülebilir. O dönemde halen çekilmemiş olduğumuz İstanbul Sözleşmesi'nde yasak olduğu açıkça belirtilmesine rağmen, **ev içi şiddetle mücadeleyle dair arabuluculuk, uzlaşma gibi alternatif uyuşmazlık çözümlerinin zorunlu uygulanması** gibi yöntemlerin kullanılmasını ve **"aile mahremiyetinin korunması"** adı altında, **aile hukukuna ilişkin tüm davalarda duruşmaların gizli yapılması önerilmiştir**. Kadınların nafaka hakkının evlilik **süresiyle bağlı olarak kısıtlanması** gerektiği dile getirilmiş, **ilahiyat fakültesi mezunlarının aile danışmanı olarak görevlendirilmesi istenerek**, danışmanlık hizmetinin dini perspektife oturtulması hedeflenmiştir.

Gerek **Medeni Kanun** gerekse **6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun** kapsamında Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu, Büyük Aile Platformu gibi platformlar ile Yeniden Refah Partisi'nin nafaka hakkının sınırlandırılmasına ilişkin kanun teklifi vermesi, HÜDAPAR'ın da

⁷ Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatılarla Mücadele: STO ve Aktivistlerin Deneyimleri, Demos Araştırma, Şubat 2024, Yazarlar: Sevcan Tiftik-Elif Balcı

⁸ <https://kaosgl.org/haber/kaos-gl-2015-medya-izleme-raporu-yayinlandi>

⁹ "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu", Eylül 2017,

https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/06/Istanbul_Soz_TR_Izleme_Platformu_Golge_Rapor2.pdf

¹⁰ <http://www.ankara.gov.tr/yasaklama-kararina-iliskin-basin-duyurusu-19112017>

aynı şekilde boşanma ve nafaka haklarının tırpanlanmasına ilişkin fikir ve yasal çalışmalarına bakıldığında tehlike altında olan ve anayasa değişikliği sürecinde azami dikkat etmemiz gereken başlıklar şöyledir:

1. NAFKA KAZANIMLARI

2023'ün son aylarına doğru Adalet Bakanı Yılmaz Tunç 1 Kasım 2023'te bir Aile Hukuku Sempozyumu düzenleyeceklerini ifade etti.¹¹ Bu çağrıda hem boşanma ve aile hukuku düzenlemelerini ayıracıklarını, hem de **zorunlu aile arabuluculuğunu** gündeme getireceklerini ifade etti. Mayıs 2019'da o zamanın Bakanı Abdülhamit Gül de "*süresiz nafaka adil değil, hakkaniyet ve adalet ölçüsü içerisinde düzenlenmesi gerekir.*" demişti. O zamanki Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zümrüt Selçuk da nafaka konusunda kimseyi mağdur etmemekten bahsetmişti. Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu da "**nafaka terörü**" başlığı altında kadınların Medeni Kanun'dan doğan en büyük kazanımlarından biri olan nafaka aleyhine çalışmalarını sürdürüyor. Ayrıca Meclis içerisinde de HÜDAPAR ve Yeniden Refah Partisi'nin tam destek verdiği şekilde nafakaya yönelik tırpanlama çalışmaları devam ediyor. Örneğin HÜDAPAR, "*süresiz nafaka, toplumun hassasiyetleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli*" çağrısında bulunurken, süresiz nafakayı bir toplumsal cinnet olarak ifade ediyor.¹² HÜDAPAR'ın nafaka hakkına yönelik daraltma talepleri sadece nafakanın niteliğini değiştirmek değil, ayrıca hukuken nafaka yükümlüsünü de değiştirmek üzerine kurgulanıyor. Parti programlarında nafakanın **devlet tarafından ödenmesi** gerektiğini söyleyen HÜDAPAR¹³, ayrıca **çalışmak istemeyen kadınlar için** de devletin "nafaka" ödemesi gerektiğini yazıyor. Böylece hem aile hukukundan kaynaklı bir yükümlülük evlilikte maddi gücü çoğunlukla elinde bulunduran "kocayı" rahatlatmak bakımından devlete yükleniyor ve hazineye tevdi ediliyor, hem de kadınları istihdamdan çekmenin bir yolu olarak devletin para ödemesi planlanıyor.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir'in nüfus artış hızındaki gerileme ve doğurganlık hızının düşmesine dair açıklamalarının ardından aynı platform bu meseleyi de kadınları araçsallaştırmanın bir bahanesi olarak görmüş ve "aile politikasını" hetero-normatif ve salt doğurganlığa indirgenmesi gereken şekilde açıklayarak meseleyi kamuoyuna sunmuştur. Bu platforma göre doğum hızının düşmesi sebepleri şunlardır¹⁴:

¹¹ <https://bianet.org/haber/adalet-bakani-tunc-bosanma-davasiyla-nafaka-konularini-ayirmamiz-gerekir-284127>

¹² <https://dogruhaber.com.tr/haber/486626-huda-par-suresiz-nafaka-toplumun-hassasiyetleri-esas-alinarak-yeniden-duzenlenmeli/>

¹³ <https://hudapar.org/yayin-detay/4cfk2bgfs5ssmy1r0qwq917m4c-PartiProgram%C4%B1-T%C3%9CRK%C3%87E>

¹⁴ <https://x.com/snmplatformu/status/1852760488675045536>

 Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu ✓
@snmplatformu

Nüfus artış hızının gerilemesinin ana sebepleri;

- Süresiz Nafaka
- Boşanma davalarının uzun sürmesi
- Kadın aldatsa dahi tedbir nafakası alması
- Tazyik hapsi
- 6284 kadının sözlü beyanı
- Velayetin kadına verilmesi
- Kadın hakları diye diye aileyi çökertme kanunlarının değiştirilmemesi

Aileyi yaşat ki, Devlet yaşatsın sayın [@MahinurOzdemir](#)

 Mahinur Özdemir Göktaş @MahinurOzdemir · 21s

Nüfus olarak genç bir yapıya sahibiz; Avrupa'ya göre de genç bir nüfusumuz var. Ancak, yaşılanıyoruz; nüfus artış hızımızda bir gerileme var. TÜİK'in son verileri alarm verici.

Doğurganlıkla ilgili kapsamlı bir zihniyet dönüşümüne ihtiyacımız var. Biz de ...
[Daha fazla göster](#)

Peki gerçekten de ifade edildiği gibi Medeni Kanun'da nafaka süresiz olarak sürekli nitelikli bir maddi hak mıdır? Nafaka hakkına yönelik bu tartışmalar 2011 yılında Kestel'deki bir Asliye Hukuk Mahkemesi'nin Anayasa Mahkemesi'ne başvurmasıyla başladı. Kestel'deki Mahkeme'ye göre nafakanın sürekli olması, nafaka yükümlüsü kişiyi ömür boyu mali yükümlülük altına sokuyordu. Anayasa Mahkemesi, bir tür yorumlu ret kararıyla bu başvuruyu reddetti. AYM, Medeni Kanun'daki süresiz nafakanın **şartlara uygunluğa göre verilebileceğini, kaldırılabilceğini, azaltılabileceğini, nafaka üzerinde hakimın takdir yetkisi olduğunu** da dikkate alarak aslında **sürekli bir nafaka yükümlülüğünün söz konusu olmadığını söyledi.**¹⁵

2016 yılında TBMM bünyesinde kurulmuş ve çok tartıştığımız Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi için Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu'nun (*kamuoyunda Boşanma Komisyonu olarak biliniyor.*) raporunda da aslında **Türkiye'deki nafaka sorununun bir süresiz nafaka sorunu değil de meblağ ve ödememe sorunu olduğu anlatılıyordu.** Gerçekten de Medeni Kanun'un ilgili 175. maddesine göre nafakanın süresiz olması demek nafakanın sürekli olduğu anlamına gelmemektedir.

Nafaka, boşanma ile yoksulluğa düşecek tarafa verilecek şekilde düzenlenmiştir ki bu da nafakanın sadece erkeklerin ödediği bir maddi hak olarak tasarlanmadığını göstermektedir. Ayrıca nafaka zamanaşımına tabi bir haktır, sadece kadınlar için öngörülmemiştir, boşanma sonrasında yoksulluğa düşebilecek olan her iki taraf için öngörülmüştür. Nafakanın kaldırılmasına yönelik en büyük gerekçe 1 yıldan kısa sürmüş evliliklerdeki tekil örnekler gösterilerek ifade edilmektedir ancak TÜİK'in verilerine göre 1 yıldan kısa sürmüş evliliklerdeki boşanmalar, toplam boşanmaların sadece yüzde 2'sine tekabül etmektedir.

¹⁵ İlgili AYM kararı: <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2012-72-nrm.pdf>

Yoksulluk nafakası

Madde 175- Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz.

KONDA'nın yoksulluk nafakası ile ilgili araştırması da göstermektedir ki kadınlar nafakayı tahsil edememekte hatta kimi zaman ekonomik yoksulluktan ötürü boşandıkları kocalarının evlerinde yaşamak zorunda kalmakta¹⁶ ve çocukların velayetini %74'ün üzerinde oranla almaktadırlar.¹⁷

Velayete verilen çocuk sayısı ile annenin ve babanın velayetine verilen çocuk oranı, 2010-2023

Number of children given to guardianship and proportion of children given to parent's guardianship, 2010-2023

Yıl Year	Boşanma sayısı Number of divorces	Velayete verilen çocuk sayısı Number of children given to guardianship	Anninin velayetine verilen çocuk oranı Proportion of children given to mother's guardianship (%)	Babanın velayetine verilen çocuk oranı Proportion of children given to father's guardianship (%)
2010	118 568	96 366	74,3	25,7
2011	120 117	99 865	74,1	25,9
2012	123 325	100 624	74,2	25,8
2013	125 305	102 120	73,8	26,2
2014	130 913	107 337	74,4	25,6
2015	131 830	109 978	74,9	25,1
2016	126 164	106 460	75,2	24,8
2017	128 411	108 297	74,8	25,2
2018	143 573	125 768	75,7	24,3
2019	156 587	140 858	76,0	24,0
2020	136 570	125 948	75,8	24,2
2021	175 779	167 188	76,1	23,9
2022 ^(r)	182 437	181 698	75,7	24,3
2023	171 881	171 213	74,9	25,1

TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2023

TurkStat, Marriage and Divorce Statistics, 2023

Kaynak: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

Source: General Directorate of Civil Registration and Citizenship Affairs

(r) Boşanma verileri güncel idari kayıtlarla revize edilmiştir.

(r) Divorce data were revised with updated administrative records.

Velayete verilen çocuklara 18 yaş altı çocuklar ile 18 yaş üstü engelli çocuklar dahildir.

Guardianship covers all children under the age of 18 and children with disabilities, even over the age of 18.

18

Ayrıca boşanma davalarının çoğu kadınlar tarafından açıldığı için, kadınlar dava masraflarını, harçlarını kadınlar ödemektedir, adli yardım talepleri reddedilmekte ve yıllar süren davaların maddi yüküyle yine kadınlar boğuşmaktadır. KONDA araştırmasına göre: “Nafaka için özetle söylenebilecek tek şey var: Ödenmiyor. Erkekler nafakalarını ödemiyorlar. Nafaka miktarları ise çok düşük. Genellikle sadece çocuklar için verilen iştirak nafakası kararı alıyor mahkemeler. Onu da zaten yatırmıyorlar. İcra davaları açılıyor, hapis cezası çıkarsa bir miktar para alabiliyorlar, o paranın da bir kısmı mahkeme masraflarına sayıldığı için kadının eline yine bir şey geçmiyor. Erkekler ise kendi işlerini yapsalar da sigortalı, asgari ücretli çalıştıklarını iddia

¹⁶ KONDA Yoksulluk Nafakası Dosyası, 2020, s.30.

¹⁷ TÜİK Velayete Verilen Çocuk İstatistikleri, 2022.

¹⁸ TÜİK 2023, Velayete verilen çocuk sayısı ile annenin ve babanın velayetine verilen çocuk oranı

ediyorlar. Mülkleri var ise onu yakınların üstüne yapıp göstermiyorlar. Devlet beyanı kabul ediyor ve araştırmıyor. Yani erkek ekonomik olarak güçlü olsa bile bunu saklamayı beceriyor.”¹⁹

F. Ceren Akçabay ve Zekiye Karaca Boz’un Kadın Dayanışma Vakfı için hazırladığı **Yoksulluk Nafakası İzleme Raporu’nun güncellenmiş 2024 Eylül raporunda** gördüğümüz gibi nafaka talebi bulunan dava dosyaları incelendiğinde mahkemelerin daha çok çocuklar için bulunulan nafaka taleplerini kabul ettiği görülmüş, ayrıca kadınların kendileri için talep ettikleri yoksulluk nafakasının sadece yüzde 43’ünün kabul edildiği tespit edilmiştir.²⁰ Ayrıca sosyal güvenlik hakları dahi olmayan birçok kadın için hükmedilen nafaka miktarının ortalama **1.179,40 TL olduğu söylenmiştir.**²¹

Anayasa Mahkemesi’nin nafakaya ilişkin son kararı da durumu ifade etmek açısından oldukça elverişlidir. Anayasa Mahkemesi’nin nafaka hakkına yönelik verdiği son karar 30 Nisan 2024 tarihli *Ercüment Tokuçoğlu* başvurusudur. Bu dosyada bir **genel müdür** olan başvurucu, üzerine kayıtlı hiçbir malvarlığı olmadığını beyan etmekte, emekli gelirinden başka bir geliri olmadığını söyleyerek 4.000 TL olan yoksulluk nafakasının kaldırılması talebinde bulunmaktadır.²² Somut olayda AYM, **başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun bularak reddetmiştir.**

Tüm bu hukuki hat göstermektedir ki nafaka hakkına yönelik olarak siyasal stratejiler ve gündemler, özellikle boşanmanın kusurunu kadına yüklemekte, boşanma sonrası kısmi ve süreli bir güvence olan ve aslında yetersiz bir maddi imkân sunan nafaka hakkının tırpanlanması düzleminde ilerleyecektir. Ayrıca nafaka yükümlüsünün devlet olarak değiştirilmeye çalışılması hem hukuken hem de toplumsal olarak çok ciddi sorunları doğurabilecek taleplerdir. Bu evlilik birliğinden kaynaklanan yükümlülüklerin hazineye ödetilmesi anlamına geldiği gibi, çalışmayan kadına nafaka verilmesi gibi amacından saptırılarak kadınları istihdamın dışına çıkarmak ve aile bakım yükümlülüğünün temel bakım-vereni konumuna hapsedmek anlamına gelmektedir.

2. BOŞANMA HAKKI VE ARABULUCULUK TARTIŞMALARI

Medeni Kanun ve nafaka tartışmalarıyla beraber sıklıkla gündeme gelen konulardan biri boşanmanın zorlaştırılması ve ailelerin yıkılmasının sebebi olarak gösterilen **boşanma** hakkıdır. Gerçekten de yine HÜDAPAR’ın politikasını yaptığı gibi boşanma, toplumu yıkan temel sebeplerden biri olarak sunulmaktadır. HÜDAPAR’a göre *“Sorun yaşayıp boşanma seviyesine gelmiş eşler arasında sulhu sağlamak için arabuluculuk yapacak sivil toplum kuruluşlarına veya şahıslara imkân verilmelidir. Bu girişimler devletçe teşvik edilerek boşanma oranı düşürülmeli, toplumun aile yapısı korunmalıdır.”*²³ Ayrıca yine bu gruplara göre toplumda boşanmayı arttıran her türlü yayın ve teşvik edici unsurların yanı sıra, boşanma sebeplerinin tespiti ve ıslahı için sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğine gidilmelidir. Bunun hangi sivil toplum kuruluşları olacağı bilinmemekle birlikte bu taleplerin kamu kurumları ve bürokrasi

¹⁹ KONDA, age, s.38

²⁰ “Mahkemeler, kadınların kendileri için talep ettikleri tedbir nafakalarını yüzde 73’ünü yoksulluk nafakalarını ise yüzde 43’ünü olumlu yönde karara bağlarken çocuklar için talep edilen tedbir nafakasında bu oran yüzde 87, iştirak nafakasında ise yüzde 62’dir.” Yoksulluk Nafakası İzleme Raporu, s. 10.

²¹ Yoksulluk Nafakası İzleme Raporu | Eylül 2024, Kadın Dayanışma Vakfı

²² Başvuru No: 2020/38492

²³ <https://hudapar.org/yayin-detay/4cfk2bgfs5ssmy1r0qwq917m4c-PartiProgram%C4%B1-T%C3%9CRK%C3%87E>

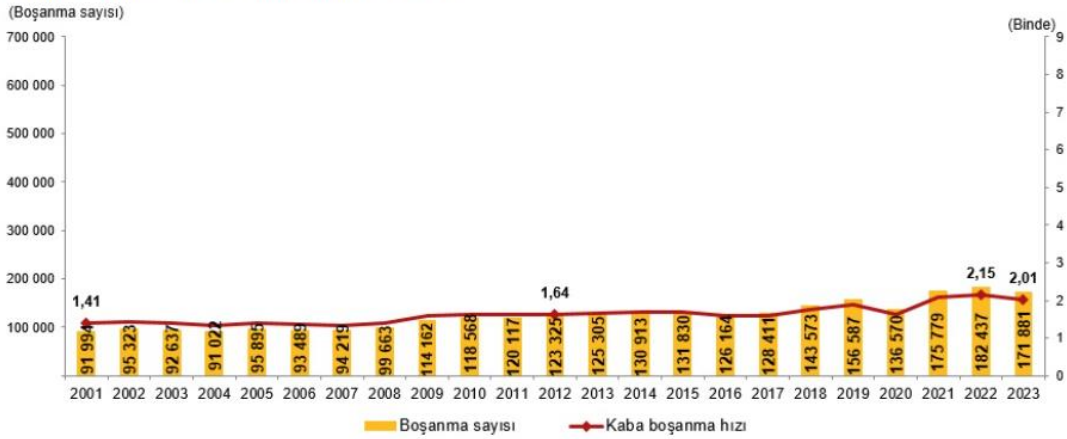
tarafından ciddiye alınması halinde bazı sivil toplum kuruluşlarının makbul kuruluşlar olarak sistemin içinde devlet imkanlarından faydalanacakları açıktır.

Türkiye’de sanki dünyadaki küresel tablonun çok ilerisinde bir boşanma sorunu varmış gibi yansıtılmaktadır. Halbuki TÜİK’in 2023 evlenme ve boşanma istatistiklerine bakıldığında boşanma hızının da **binde 2.01 olduğunu** ve bu artışın da dramatik şekilde gerçekleşmediğini görmekteyiz.

Boşanan çiftlerin sayısı 2023 yılında 171 bin 881 oldu

Boşanan çiftlerin sayısı 2022 yılında 182 bin 437 iken 2023 yılında 171 bin 881 oldu. Bin nüfus başına düşen boşanma sayısını ifade eden kaba boşanma hızı 2023 yılında binde 2,01 olarak gerçekleşti.

Boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı, 2001-2023

24

Ayrıca yine TÜİK’in boşanma nedenleri ve evlilik süresine yönelik istatistikleri de göstermektedir ki **boşanma nedenleri arasında cana kast ve pek fena muamele, zina, cürüm ve haysiyetsizlik gibi unsurlar önemli yer tutmaktadır.** 1 yıldan düşük süreli evliliklerde ise boşanma sayısı oldukça azdır.

Evlilik süresi ve nedene göre boşanmalar, 2001-2023
Divorces by duration of marriage and cause, 2001-2023

Yıl Year	Evlilik süresi (yıl) Duration of marriage (year)	Boşanma nedeni-Cause of divorce								
		Toplam Total	Zina Adultery	Cana kast ve pek fena muamele Attempt against life, cruelty or serious insult	Cürüm ve haysiyetsizlik Infamous crime or dishonorable conduct	Terk Willful desertion	Akıl hastalığı Insanity	Geçimsizlik Incompatibility	Diğer Other	Bilinmeyen Unknown
2023	Toplam-Total	171 881	137	33	60	63	50	165 051	945	5 542
	1 yıldan az Less than 1 year	5 126	4	-	2	3	-	4 884	34	199
	1	15 516	2	3	4	4	1	14 925	93	484
	2	10 332	7	1	4	4	1	9 900	57	358
	3	9 028	-	2	2	3	4	8 644	50	323
	4	8 888	7	-	3	2	3	8 535	42	296
	5	8 473	4	1	4	5	2	8 140	53	264
	6	8 299	3	1	2	5	2	7 980	39	267
	7	8 056	3	3	1	1	-	7 766	30	252
	8	7 561	7	-	2	2	1	7 294	41	214
	9	6 854	11	3	2	2	2	6 594	47	193
	10	6 475	9	1	2	3	3	6 231	45	181
	11	5 966	3	-	3	1	1	5 736	31	191
	12	5 605	9	-	2	5	2	5 389	26	172
	13	5 212	7	3	1	1	-	5 012	28	160
	14	5 172	4	-	3	5	2	4 948	31	179
	15	5 264	6	1	1	2	4	5 044	41	165
	16	4 970	8	1	1	-	1	4 765	37	157
	17	4 796	4	2	3	1	3	4 605	26	152
	18	4 420	4	3	2	1	1	4 231	17	161
	19	3 795	6	1	3	1	3	3 666	10	105
	20+	31 980	29	7	13	12	14	30 679	166	1 060

İstanbul Sözleşmesi'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik maddeleriyle beraber önemli olan bir diğer maddesi de **48. maddedeki aile uyuşmazlıklarında arabuluculuğu yasaklayan** hükmüdür.

Madde 48 – Zorunlu alternatif çatışma çözümü veya cezalandırma süreçlerinin yasaklanması

Taraf Devletler, bu Sözleşme'nin kapsamına giren bütün şiddet biçimleriyle ilgili olarak, arabuluculuk ve uzlaştırma da dâhil olmak üzere zorunlu alternatif çatışma çözüm süreçlerini yasaklamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alır.

Aynı güvence 6284 sayılı kanunda bulunmamaktadır. Buna rağmen Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, HEGEM Vakfı "**Aile Temelli Arabuluculuk ve Danışma Merkezleri**" kurmayı hedeflemektedir. Adalet Bakanlığı'na bağlı Arabuluculuk Daire Başkanlığı 2020 yılında "Aile ve Miras Hukukunda Uzman Arabuluculuk" çalışması yayımlamıştır.²⁶ Bu belgede aile arabulucuları şu şekilde tanımlanmıştır: "*Aile arabulucuları, boşanma da dahil olmak üzere her türlü aile uyuşmazlığının çözümü konusunda uzman arabuluculardır. Aile eksenli uyuşmazlıklar konusunda müzakere etmek konusunda kapsamlı becerilere sahiptirler ve aile içi çatışma ile çalışmaya alışkındırlar.*" Ayrıca aile arabulucularında olması gereken bir özellik de "peygamber sabrı" olarak gösterilmiştir. Türkiye'de aile ve boşanma uyuşmazlıkları için alternatif çözüm yöntemlerine ilişkin özel bir yasal düzenleme henüz yoktur ancak önümüzdeki **süreçte gündeme gelebilir**. Üstelik aile arabulucunun geniş tanımlanması, ailelerin zoruyla LGBTİ+ çocuklar için **tedavi, danışma, düzeltme** gibi **hukuk dışı danışmanlık riskini** de içermektedir. Bunu önleyecek hiçbir mekanizma yoktur.

²⁵ TÜİK 2023 İstatistikleri

²⁶ https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1832021210317Aile_ve_Miras.pdf

6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu boşanma davalarını kapsamamaktadır çünkü boşanma kamu düzenini de ilgilendirdiği için bu husus arabuluculuk kapsamında değildir. Aile arabulucularına, boşanmanın sonuçları ve çocukları nasıl etkileyeceğine yönelik bilgi verme görevi verilmiştir ancak **bunun da boşanmaktan vazgeçirme ve evlilik içi şiddetle uzlaşma sağlamaya dönük bir uygulama halini alacağı kuşkusuzdur**. Her ne kadar ilgili çalışma belgesinde boşanmanın arabuluculuğa uygun olmadığı söylense de burada kastedilen **boşanma kararının arabulucu ile verilemeyeceğidir**, bunun dışında **arabulucunun boşanmadan vazgeçirme çalışmaları yapmasına engel bir durum planlanmamıştır**.

Ayrıca 21 Kasım 2024'te İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya koruma kararı verilen kadınların kararlara riayet etmeyip şiddet gördükleri erkeklere evlerinin kapısını açtıkları için vurulduklarını söylemiştir. Sistemin sürekli kadınları boşanmamaya yönlendirdiği, aile arabuluculuğu yoluyla şiddet uygulayan erkeklerle uzlaşmaya teşvik ettiği bir siyasal ve toplumsal düzende, bu açıklamanın kendisi uygulamış oldukları politikalarla da çelişki içindedir.

3. “Cinsiyet Değişikliği”

Türk Medeni Kanunu md. 40'da düzenlenmektedir.²⁷ Bu hükme ilişkin açıktan bir saldırı görülmesi de fiilen imkansız kılınması, sağlığa erişim hakkının inkarı ve ihlali sonucunu doğuran ilaç ve tedavilerin pahalılığı ve sürüncemede bırakılması gibi uygulamadaki fiili imkansızlar, ilgili hukuki normun içeriğini boşaltmaktadır.²⁸ Üstelik karşılaştırmalı bir perspektiften bakıldığında Türkiye'deki hakim in izni şartı, **Avrupa'daki diğer ülkelerin bu konudaki içtihadıyla uyumlaştırılma ihtiyacı içindedir**.

Japonya'daki süreç bu açıdan incelenmeye değerdir. **Japonya Yüksek Mahkemesi** 2019 yılında “*Cinsiyet Kimliği Bozukluğu Olan Kişilerin Cinsiyet Statülerinin Ele Alınmasında Özel Durumlar Hakkında Kanun*” kapsamında, *transseksüel kişilerin* aile mahkemesi kararıyla yasal cinsiyet tanımlarını değiştirebilmeleri için “*üreme bezlerinin olmaması*” veya “*kalıcı olarak işlevsiz olması*” şartına yönelik anayasa itirazını reddetmiştir. Yani dünyada hala üreme yeteneğinden sürekli yoksunluk şartının arandığı kötü örnekler olsa da bu eğilim değişmektedir. Çünkü Ekim 2023'te aynı Yüksek Mahkeme, yasal cinsiyet *değişikliği* için üreme bezlerinin alınmasını şart koşan ve 2019'da yani dört yıl önce kendisinin anayasaya uygun olduğuna hükmettiği yasal düzenlemeyi **anayasaya aykırı bulmuştur**.

Türk Anayasa Mahkemesi'nin üreme yeteneğinden sürekli yoksunluk şartını iptal ettiği kararı bu açıdan önemlidir ancak Türk Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı insan hakları açısından oldukça tartışmalıdır. Çünkü mahkeme, bu ameliyattan sonra zaten ilgili sonucun doğduğunu söyleyerek sadece “ölçülülük” eksenli bir değerlendirme yapmıştır. Halbuki temel aks, translar için maddi ve manevi bütünlük hakkı olarak tartışılmalıdır. Örneğin Japonya'da Türk Anayasa Mahkemesi'nden farklı olarak Japonya Yüksek Mahkemesi, “üreme bezlerinden sürekli yoksunluk” şartını iptal ederken, *kişilerin bedensel saldırıya uğramama özgürlüğünün, kişilere birey olarak saygı gösterilmesini ve yaşam, özgürlük ve mutluluk arayışı haklarının* dikkate alınmasını gerektirdiğini söylemiştir. Japonya Yüksek Mahkemesi'ne göre Japon Anayasası'nın 13. maddesi ile bedensel bütünlük güvence altına alınmıştır ve bu madde kişinin cinsiyet

²⁷ Bu hükümdeki üreme yeteneğinden sürekli yoksunluk şartı, AYM'nin ölçülülük değerlendirmesi yaptığı bir norm denetimi kararından sonra iptal edilmiştir. Ancak karar yine de trans hakları için olumlu sayılamaz çünkü AYM sadece zaten ameliyat sonrasında üreme yeteneğinden yoksun kalınacağı şeklinde bir ölçülülük değerlendirmesi yapmış ama bu şartın translar için maddi ve manevi bütünlük ve özel hayat hakkı yönünden yarattığı hak ihlaline değinmemiştir.

²⁸ Kinoshita, Masahiko, Baldwin, Guy; Hatano, Ayako: Breaking with Conservatism?: A Bolder Japanese Judiciary on the Rights of Sexual and Gender Minorities, VerfBlog, 2024/8/07

kimliğine uygun muamele görmesine yönelik menfaatini de içermektedir. Bu açıdan cinsiyet kimliğine uygun muamele görme hakkı, kişilik hakkıyla birleşen bir menfaattir. Mahkeme daha sonra oybirliğiyle, cinsiyet değişikliği için üreme bezlerinin alınmasını şart koşmanın **aşırı bir kısıtlama olduğunu ve anayasal açıdan kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.**

Cinsiyet uyum süreciyle ilgili bir başka son güncel karar Temmuz 2023'te yine Japonya Yüksek Mahkemesi tarafından verilmiştir. Mahkeme, Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nın "**cinsiyet değiştirme ameliyatı**" geçirmemiş ve aile kütüğünde hala "**erkek**" olarak kayıtlı olan **transseksüel bir kadın çalışanın** ofisinin yakınındaki **kadınlar tuvaletini kullanmasına** izin vermemesini hukuka aykırı bulmuştur.

Bir başka güncel gelişme İtalyan Anayasa Mahkemesi'ndendir. 134/2024 sayılı kararıyla İtalyan Anayasa Mahkemesi, cinsiyet uyum ameliyatı için gereken **tıbbi-cerrahi tedaviye erişim için yargı iznini gerektiren hükmü anayasaya aykırı ilan etmiş**, böylece artık yargı izni gerekmeyecek şekilde, tamamen klinik temeldeki incelemelerin ardından cinsel niteliklerin uyarlanmasına yönelik **tıbbi müdahalelere erişimi garanti altına almıştır.** Aynı kararda Mahkeme, doğum belgesine kaydedilen cinsiyetin erkek ya da kadın cinsiyetinden başka bir cinsiyetle değiştirilmesi olanağının sağlanmamasına ilişkin olarak başvuran mahkeme tarafından ortaya atılan anayasal meşruiyet sorununu da kabul edilemez ilan etmiştir.²⁹

Türkiye'de tıbbi ve hukuki sürecin girift ve karmaşık yapıda içiçe geçtiği göz önünde bulundurulursa bu gelişmenin çok önemli bir ufuk açacağı söylenebilir. Ayrıca Türkiye'deki bir yasal sorun da kişilerin mahkemeden izin almadan bu ameliyatı yurtdışında olup gelmeleri halinde yani mahkeme izni şartının sağlanmadığı durumda Türk makamlarının sicil düzeltme işlemini nasıl yapacaklarıdır. Bu konuda yapılan bir çalışmada yargı kararlarında sorunun çözümünün bulunmadığı ve mahkemeden herhangi bir izin almaksızın cinsiyet *değiştirme* operasyonu geçiren kişilerin **hukukî akıbetlerinin ne olacağının belirsiz kaldığı** söylenmiştir.³⁰

4. CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARINA ERİŞİM

LGBTİ+'ların cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarına erişimi, gerek tıbbi müdahalelerin zorluğu, gerek hormon dahil ilaç ve tedavilere erişim imkanının kısıtlı olması, gerek SGK sistemindeki kodlamaların bir tür fişleme halini alarak kişilerin temel hakların müdahale oluşturması sebebiyle oldukça karmaşıktır.³¹ Cinsiyet uyumlaştırma sürecindeki çeşitli gereksiz tıbbi müdahalelerin de Anayasa'daki sağlık hakkı, maddi ve manevi varlığın korunması hakkı ile özel hayatın gizliliği ve korunması hakkına yönelik müdahale oluşturduğu açıktır ancak bu konu yukarıda ele alındığı için bu kapsamda değinilmeyecektir.

Türkiye'de LGBTİ+'lar için hormon ve tıbbi süreçlere erişim hem bürokratik kısıtlamalar hem de maddi imkansızlıklarla doludur. Ancak bu konudaki güncel gelişmeler tersi bir eğilime de sahiptir. Örneğin, AİHM'in 11 Temmuz 2024 tarihli W.W. v. Polonya kararında cezaevinde hormon tedavisine devam etmek

²⁹ İtalyan Anayasa Mahkemesi Kararı n. 143/2024

³⁰ Yasemin Yılmaz Yücesoy, "Mahkemeden İzin Almaksızın Gerçekleşen Cinsiyet Değişikliğinin Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", SÜHFD., C. 29, S. 1, 2021, s. 725-758. Uygulamada adli düzeltme yoluyla bu sorun aşılabilse de bu durum hukuki açıdan boşluk olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

³¹ Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bkz. SAĞLIK BAKANLIĞI İÇİN LGBT HAKLARI EL KİTABI Hazırlayan: Dr. Salih Şahin; Editör: Murat Köylü, KAOS-GL Yayınları

isteyen transın bu talebinin Polonya makamları tarafından reddedilmesi ihlal ile sonuçlanmıştır. Bu geliştirici ve dinamik yorumların dikkate alınması oldukça önemlidir.

Hükümetin stratejisi **kadınlar için cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarını kısıtlamak, doğum kontrolü konusunda doğumu teşvik etmek sebebiyle gerekli çalışmalarını yapmamak, vajinal doğuma yönlendirerek sezaryen doğumu imkansız kılmak ve kürtaj hakkına erişimi fiili olarak engellemek şeklindedir.** Ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin bu konudaki iki önemli kararına değinmek gerekir. Türkiye'de kürtaja erişim yasal olsa da Nüfus Planlaması Hakkında Kanunu gereği çıkarılan *Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzüğün 13. maddesi* gereği evli kadın söz konusu olduğunda kürtaj için eşin izni şartı vardır. Türk hukukunda suç sonrası oluşan **(yani cinsel saldırı sebebiyle oluşmuş)** gebeliğın tahliyesine 20 haftaya kadar izin verilmişse de **cinsel saldırıyı gerçekleştirenin koca olması durumunda uygulamada eşin izninin arandığı ve kürtaj talebinin sürüncemede bırakılarak kadının suç sonrası oluşmuş hamilelikle doğuma zorlandığı örnekler vardır.** AYM, kocasının cinsel saldırı fiili sonrası hamile kalmış bir kadının kürtaj talebinin eş izni olmadığı için sürüncemede bırakılarak imkânsız kılınması sebebiyle maddi ve manevi varlığın ve bütünlüğün geliştirilmesi hakkından ihlal bulunmuştur.³²

Bir başka örnek yine suç sonrası oluşan gebelikte Mersin'de 16 yaşından itibaren tecavüze uğrayan, tecavüz eden erkeklerin, genç kadının çıplak fotoğraflarını ailesine göndermekle tehdit ederek başka erkeklerle de birlikte olmaya zorladığı bir "olay" ile ilgilidir. Bu kadının kürtaj talebi, Sulh Ceza Hakimliği tarafından usuli sebeplerle defalarca reddedilmiştir. Mersin Hakimliği, zorunluluk hali olmadıkça kürtajın, ceninin yaşam hakkını ihlal edeceği ya da sadece annenin hayatı tehlikedeysen yapılabilirdiği gibi **kanuna tamamen aykırı bir gerekçe sunmuştur.** Genç kadın talepte bulunmuştur ancak bu sefer Hakimlik, reşit olmayan genç kadının ailesinin de talepte bulunması gerektiğini söyleyerek reddetmiştir. Adli tıp raporunun, kadının psikolojik durumunun doğurmaya elverişli olmadığını söylemesine rağmen, Hakimlik, adli tıp raporunun ayrıntılı olmadığını gerekçesiyle bebeğın yaşam hakkını ihlal edemeyeceğini söyleyerek kürtajı engellemiştir. Genç kadın, 17 yaşında bebeği doğurmuş ve çocuk kuruma verilmiştir. AYM bu durumla ilgili ihlal kararı vermiştir.³³

Cinsel sağlık ve üreme sağlığına ilişkin önemli handikaplardan biri bu kararlardan anlaşılacağı üzere **hukuken yasal ancak fiilen imkânsız olan kürtaj hakkının**³⁴ kullanılmasının zorlaştırılması şeklinde ifade edilebilir.³⁵ 2023 yılında yerel seçimlerden sonra Yeniden Refah Partisi ile HÜDAPAR'ın da AKP'den ilk isteğinin **zinanın suç olması ile kürtajın yasaklanması konusunda olduğu basın yayın organlarına yansımıştır.**³⁶

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz Türkiye'deki düşük doğum hızından kadınların işgücüne katılımını sorumlu tutmuş ve yine kadını geleneksel ailede çocuk doğuran ve yetiştiren konumuna yerleştirmiştir. Yılmaz 23 Ekim 2024'te TBMM'de bu konuda yapılan sunumdan sonraki basın toplantısında, *"Bir tarafta evrensel nedenler var. İnsanların eğitim düzeyi, gelir düzeyi yükseldikçe çocuk*

³² A.J. BAŞVURUSU (Başvuru Numarası: 2020/11939)

³³ R.G. Başvurusu, Başvuru No: 2017/ 31619.

³⁴ Sedef Erkmen, Türkiye'de Kürtaj: AKP ve Biyopolitika, İletişim Yayınları, 2020.

³⁵ Yasal Ancak Ulaşılabilir Değil: Türkiye'deki Devlet Hastanelerinde Kürtaj Hizmetleri, Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Merkezi Yayını

³⁶ https://www.muhalif.com.tr/haber/iddia-huda-par-ve-yeniden-refah-ak-partiden-kurtaj-yasagi-istedi-139366?utm_source=dvr.it&utm_medium=twitter

sayısı düşüyor. Kadınların işgücüne girişi de [düşüşü] etkiliyor. Çünkü bakım hizmetleri gerekiyor.” demiştir.

Konunun kabine toplantısında da gündeme geldiğini ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş’ın da bir sunum yaptığını belirten Yılmaz, “Demografik Nüfus Yüksek Kurulu”nun oluşturulmasının kararlaştırıldığını söylemiştir. Bu yüksek kurul bu çalışmanın son okumasının yapıldığı tarihte hala kurulmamıştır.

Biyopolitikanın bir gereği olarak kadın ve LGBTİ+ cinselliğini kontrol etme, anayasadaki tanınmış hakları onlara sağlamama konusunda devlet kurumlarının işbirliği içinde olduğu uygulamadan anlaşılabilir. Bu konuda uzun vadede haklara erişimin fiilen zorlaştırılacağı, zinanın suç olarak tanınması gibi taleplerin, *şimdilik kısık sesli olsalar da*, uygulamada yol açacağı **çekingenlik, tıp mensuplarının hekimin vicdani ret hakkını gerekçe göstererek yasal sorumluluklarını yerine getirmemesi gibi durumlar uygulamada karşımıza daha sık çıkabilir.**³⁷

Bu konudaki bir diğer mesele Anayasa’daki aile tanımına ilişkindir.

I. Ailenin korunması ve çocuk hakları

Madde 41 – Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

Anayasa’daki aile tanımının evlilik temelli heteronormatif yorumu, uygulamadaki eşitsizliklerin de dayanağıdır. Bu konuya evlilik eşitliğine ilişkin düzenlemeler bahsinde girecek olmakla beraber uygulamada **cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarının, aile olmakla ilişkilendirilerek hak kullanımının engellenmesinin mümkün olduğunu söylememiz gerekiyor.** HÜDAPAR’ın metinlerinde Anayasa md.41’in güçlendirilmesi ve değiştirilmesi talepleri oldukça yüksek sesle dillendirilmektedir. Aynı maddeye dayanarak LGBTİ+’lar için cinsel sağlığa ve cinsiyet kimliği haklarına erişimin imkanlarının kaldırılması yolu denenebilir.

Bu konudaki son ve en tehlikeli uluslararası gelişme ise Rusya’da çıkarılmaya çalışılan yasadır. Rusya Devlet Duması, üreme özgürlüklerini daha da kısıtlayacak, kadın haklarını ihlal edecek ve ifade özgürlüğünü işlevsizleştirecek bir yasa taslağını oylama aşamasındadır. Bu yasa taslağı sadece LGBTİ+ hakları ve üreme sağlığı açısından değil, tüm muhafazakar ve geleneksel değerleri güçlendirecek şekilde “çocuksuz yaşam tarzının” propagandasını da cezalandırmak istemektedir.³⁸ Bu yasak, adeta bir propaganda yasağı gibi kitle iletişim araçları, reklam, yayıncılık, film ve interneti kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. İktidardaki Birleşik Rusya partisi, "geleneksel değerleri" ve "aile değerlerini" koruyacağını, "kamu kurumlarının bozulmasını" önleyeceğini ve "nüfus azalmasına" karşı koyacağını söyleyerek tasarıyı sundu. Yasayı ve yasağı ihlal edenlere verilecek cezalar bireyler için 400.000 ruble (yaklaşık 4.124 ABD Doları) ile medya şirketleri, yayınevleri, yayın hizmetleri vb. kuruluşlar için 5 milyon ruble (yaklaşık 51.546 ABD Doları) arasında değişiyor. Bu yasaya göre lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender (LGBT) bireyleri

³⁷ Tuğba DÜNDAR, Sevgi ÖZSOY , Üreme Sağlığı ve Üreme Hakları: LGBTI Bireyler “Reproductive Health and Reproductive Rights: LGBTI Individuals, Kadın Sağlığı Hemşireliği Kongresi Sunum Metni

³⁸ <https://www.hrw.org/news/2024/10/18/new-chapter-kremlins-harmful-traditional-values-crusade>

destekleyen her türlü kamusal bilgi, temsil ya da faaliyeti yasaklanmakta ve bu kapsama LGBTİ+ yayıncılık da dahil edilmektedir.

Human Rights Watch'ın aktardığına göre Nizhny Novgorod'da bir mahkeme, eşcinsel ilişki tasvirleri içeren bir romanı sattığı için bir kitapçı zincirine 500.000 ruble (yaklaşık 5.155 ABD Doları) para cezası vermiştir. Yasa taslağının bir diğer handikabı “*çocuksuz hayat tarzının propagandasını*” yasaklamasıdır. Bu da hem LGBTİ+'lar için hem de geleneksel ya da çocuk sahibi olacakları bir hayat tarzını tercih etmeyen tüm beraberlikler için ciddi bir risk doğuruyor.

5. EVLİLİK EŞİTLİĞİ, EVLİLİK YAŞINA İLİŞKİN TARTIŞMALAR VE AİLE KURGUSUNUN HUKUKİLEŞTİRİLMESİ

Evlilik ve aile kurgusu, her ne kadar heteronormatif toplumu yeniden üretmesi ve sosyolojik bir kurgu olarak makbul aile kavramını işlevselleştirmesi nedeniyle eleştirilebilecek olsa da alternatif aile kurgularının devreye sokulabilmesi ve evlilik eşitliği talebi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği haklarında eşitlik sağlanması bakımından oldukça önemlidir. Aile kavramının yapı bozuma uğratılarak, gökkuşağı aile kavramının dolaşıma sokulabileceğini ve bunun hukuki hakları geliştirebileceğini söyleyen çalışmalar için bkz.³⁹

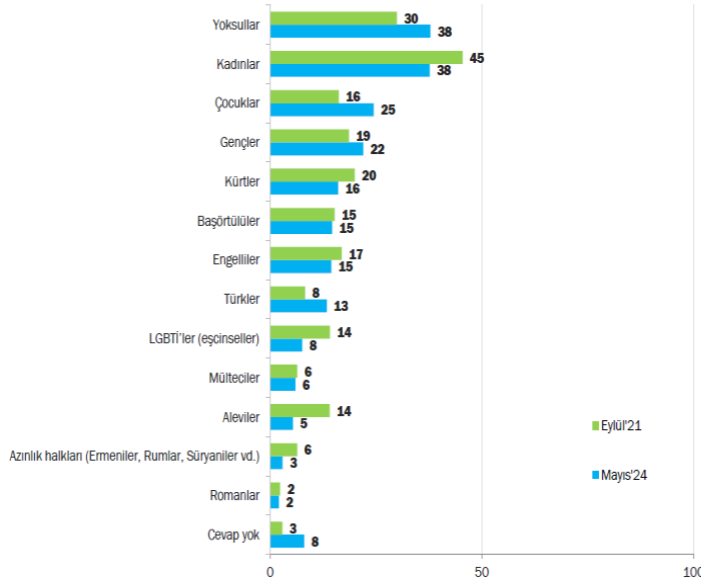
İnsan Hakları Derneği tarafından KONDA'ya yaptırılan İnsan Hakları Algısı Araştırması'nın 2024 Temmuz sonuçları dikkat çekicidir.

³⁹ **Aile kavramının yapı bozuma uğratılarak, gökkuşağı aile kavramının dolaşıma sokulabileceğini ve bunun hukuki hakları geliştirebileceğini söyleyen çalışmalar için bkz: 'My Rainbow Family'— Discomfort and the Heteronormative Logics** Jorid Krane Hanssen Faculty of Social Sciences, University of Nordland, Norway; **Conceptualizing “Family” and the Role of “Chosen Family” within the LGBTQ+ Refugee Community: A Text Network Graph Analysis** Seohyun Kim and Israel Fisseha Feyissa; **“There Is Nothing Like a Family” : Discourses on Families of Choice in Poland** Joanna Mizielińska & Agata Stasińska; **Queering the kinship story: constructing connection through LGBTQ family narratives** Eliza Garwood University of Southampton, UK; **The lies that bind : heteronormative constructions of "family" in social work discourse** Cassie Maude Peterson; **A Family Matter Asymmetrical Metonymy and Regional LGBT Discourse in Italy**, Caterina Fugazzola.

İnsan Hakları İhlali

Türkiye’de sizce en çok kimlerin/hangi grupların hakları ihlal ediliyor?

- Eylül'21'e karşılaştığımızda en büyük değişimlerin yoksullar, kadınlar ve çocuklar arasında olduğunu görüyoruz. Yoksullar yanıtını verenlerin oranı 8 puanlık bir artışla yüzde 38'e, çocuklar yanıtını verenlerin oranı ise 9 puanlık bir artışla yüzde 25'e gelmiş durumda. Kadınlar yanıtında ise 7 puanlık bir düşüş söz konusu.

Çalışmaya göre 2021 yılında Türkiye’de en çok kimlerin haklarının ihlal edildiğine yönelik bir soruya **LGBTİ+’lar diyenler %14 iken, bu oran 2024’te %8’e düşmüştür.** Bunun temel nedeni ekonomik kriz ve derinleşen yoksulluk olabilir ancak bir diğer husus da toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) politikaların görünürlüğü ve toplumsal olarak karşılık bulması olarak gösterilebilir. Bu eğilimi Fikirde Birlik ve Mücadele Platformu’nun organize ettiği Büyük Aile Buluşmaları ekseninde de değerlendirmemiz gerekir. Platform, Twitter sayfalarında tebliğci olduklarını, LGBTİ+’ların cezalarını verme yetkilerinin kendilerinde olmadığını ama LGBTİ+ dayatmasıyla savaşıacaklarını söylemektedirler. Şu şerhi düşerek: **“Haklı talebimizi, nefret söylemi diye yaftalamaya kalkıyorlar.”**⁴⁰

Bu sebeple evlilik eşitliği ve aile kurgusunu, sadece sosyolojik olarak toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten bir yapı oluşuyla değil, **hukuki bir kurum olarak ele almamız gerekiyor.** Aile ve evlilik hukukundan doğan haklar kadar miras hukukundan doğan haklara erişim için bu çalışmada **aile ve evlilik kurumları, sosyolojik eleştirinin saklı olduğu bir hukuk kategorisi olarak ele alınacaktır.**

Evlilikle ilgili en önemli sorunlardan bir tanesi, Yeniden Refah Partisi ve HÜDAPAR gibi partilerin ve arkalarında cisimleşen cemaat ve tarikatların ısrarla programlarında **evlilik yaşı** değil, **“evlilik çağı” ifadesini kullanmasıdır:** *“Evlilik çağına gelmiş insanlar için evlenmek de zaruri ihtiyaçlardandır. Bu nedenle maddi imkânsızlıklar nedeniyle evlenemeyenlere imkân sağlanmalıdır.”*⁴¹

Bu ifadenin sadece bir kelime tercihi değil, ideolojik bir tercih olduğunu HÜDAPAR Genel Başkanı Zekeriya Yapıcıoğlu’nun “çocuk evlilikleri” tartışması hakkındaki fikirleriyle de anlıyoruz: *“Şimdi bazıları 20*

⁴⁰ https://x.com/Fikirde_Birlik

⁴¹ <https://hudapar.org/yayin-detay/4cfk2bgfs5ssmy1r0qwq917m4c-PartiProgram%C4%B1-T%C3%9CRK%C3%87E>

yaşındadır ama hâlâ çocuktur, bazıları 15 yaşındadır ama olgundur” demektedir.”⁴² Bu ifadeleri, imam nikahının yasal hale getirilmesi talepleri ve AYM kararıyla beraber okuduğumuzda potansiyel etkilerini görmek daha olasıdır:

Türk hukukunda 27.05.2015 tarihine karar suç olan şey **dini nikah değil, resmi nikah olmaksızın dini nikah kıyılmasıdır**. Bu, Türk Ceza Kanunu md.230’da suç olarak düzenlenmişti. Buna göre resmi olarak evlenmeden dini nikah yapanlar 2 aydan 6 aya kadar hapis cezası ile cezalandırılıyor ancak medeni nikah yapıldığında hüküm bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılıyordu. Bunun temel sebebi kayıt dışı ve resmi nikah olmadan evliliklerin önüne geçmek, çok eşliliği ve erken yaşta ve zorla evlilikleri engellemek ve bu dini nikahı kıyanların da sorumlu kılınmasıydı. Bu hüküm, 27.05.2015’te Anayasa Mahkemesi’nin kararıyla iptal edildi. AYM iptal gerekçesi olarak **kişilerin özel hayatlarına ve aile hayatlarına saygı hakkının ihlal edildiğini çünkü kişiler arasındaki evlilik bağının nasıl kurulacağına kişilerin tercihleri kapsamında kaldığını** söyledi. Ardından **2017’de imamlara da resmi nikah kıyma yetkisi** verildi.

Bu sürecin tamamı kadınlar ve çocuklar için risklerle dolu çünkü **18 yaşına gelmemiş ancak çocuk yaşta ve zorla evlendirilme ihtimali olan çocuklar bakımından takip edilmesi imkânsız bir kara delik yaratıldı**. Nitekim Anayasa Mahkemesi’nin vermiş olduğu çok yakın tarihli bir kararda 18 yaş altında olup gözaltında olduğu sırada çocuğu düşürülen bir genç kadınla ilgili de **hamileliğin adli makamlara bildirilmemesi meselesi göz ardı edilmiştir**.⁴³ Dolayısıyla Türkiye’de evlilik yaşı kavramını, **“evlilik çağı” olarak değiştirme ve bu yolla her çocuk için subjektif bir değerlendirme yaratacak evlilik yaşı talepleri dile getirilmektedir**.

Evlilik yaşı kadar önemli bir husus da **evlilik eşitliğidir**. Evlilik eşitliği Türkiye’de uzak bir gündem olsa da küresel gelişmeler bu konuda umut vericidir. Örneğin Mart 2024’te Japonya Yüksek Mahkemesi, fiili bir evlilik içinde olan eşcinsel çiftlerin, yakınlarını kaybeden aile üyeleri için **suç mağduru tazminatı alıcıları olarak tanınması gerektiğine karar vermiştir**.⁴⁴ Bunun dışında yine Japonya’daki bir bölgesel mahkeme olan Sapporo Yüksek Mahkemesi **evliliğe ilişkin maddenin aynı cinsiyetten evliliği, heteroseksüel evlilikle aynı ölçüde güvence altına aldığı şeklinde yorumlamıştır**.

Bunun dışındaki bir diğer yasal gelişme Avrupa Birliği Adalet Divanı Başsavcısının, Lüksemburg Mahkemesi önündeki bir dosya için sunduğu görüş yazısıyla ilgilidir. Mirin davası olarak ifade edilen bu davada Romanya doğumlu bir trans erkek, daha sonra Birleşik Krallık’a taşınmış ve İngiliz makamları önünde cinsiyetini yasal olarak değiştirmesinden bir yıl sonra, Romanyalı yetkililerden Romence belgeleri buna uygun hale getirmeleri istemiştir. Ancak talebi reddedilmiştir çünkü Romanya hukuk sistemi prensip olarak cinsiyet uyum sürecine izin verse de, kişinin Romanya adli makamlarından önceden bir yargı kararı alması gerekmektedir.⁴⁵ Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) Başsavcısı, halen Lüksemburg Mahkemesi’nde görülmekte olan Mirin davası için açıkladığı görüşünde, **cinsiyet kimliğinin tıpkı isim gibi kişinin kimliğinin kurucu bir unsuru olduğu; bir AB vatandaşının medeni durumuna bağlı olarak**

⁴² <https://www.gazeteduvar.com.tr/huda-par-genel-baskani-kime-gore-neye-gore-cocuk-haber-1592791>

⁴³ DİLAN ŞAHİN BAŞVURUSU (Başvuru Numarası: 2020/17965)

⁴⁴ Kinoshita, Masahiko, Baldwin, Guy; Hatano, Ayako: Breaking with Conservatism?: A Bolder Japanese Judiciary on the Rights of Sexual and Gender Minorities, VerfBlog, 2024/8/07

⁴⁵ AİHM de cinsiyet uyum süreci için yargı kararı alınmasını belirsiz ve öngörülemez bulan bir içtihadı sahiptir. Bunun için bkz. Holzer, L. Legal gender recognition in times of change at the European Court of Human Rights. ERA Forum 23, 165–182 (2022). <https://doi.org/10.1007/s12027-022-00710-z>

AB'deki serbest dolaşım haklarından mahrum edilemeyeceğini ifade etmiştir.⁴⁶ Bu görüş hak ihlallerinin her zaman **cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ilişkin hakların ihlali iddiasıyla yani kimlik haklarıyla değil**, kimi durumlarda bu hakların **tanınmamasından kaynaklı diğer hakların (serbest dolaşım vb.) da ihlali iddiasıyla yargısal güvence talep edilebileceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.**

Evlilik eşitliği ve Avrupa Birliği'ne üye ülkelerdeki toplumsal cinsiyet ve LGBTİ+ eşitliği planlarını inceleyen **Avrupa Komisyonu raporunun 2023 verileri** de Türkiye'deki gelişmeleri, küresel iyi örneklerle desteklemek ve elimizi güçlendirmek açısından oldukça önemlidir.⁴⁷ Bu incelemede Komisyon, **ayrımcılık, eğitim, istihdam, sağlık, serbest dolaşım, iltica, nefret söylemi ve nefret suçu, genişleme ve dış politika** başlıkları kapsamına LGBTİ+ haklarını incelemiştir. Türkiye'deki yeni anayasal süreç ve politika belgelerine bu başlıklar altında bakılması çerçeveyi çizmekte oldukça faydalıdır.

⁴⁶ M. Plan, Audrey: Trans Rights and Gender Recognition before the CJEU: Reflections on the AG's Opinion in the Mirin Case (C-4/23), VerfBlog, 2024/6/05, <https://verfassungsblog.de/trans-rights-and-legal-gender-recognition/>

⁴⁷ Charting progress: A comparative analysis of national LGBTIQ equality action plans in the EU by Pieter Cannoot and Cathérine Van de Graaf

6. ÖRGÜTLENME VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ: 9. YARGI PAKETİ VE OLASI BİR ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ EKSENİNDE İNCELEME

Olası bir Anayasa değişikliği sürecinde Anayasa'nın örgütlenme ve ifade hürriyetine ilişkin maddelerine doğrudan dokunulmasa bile uygulamadaki kimi hukuk saptırmaları yoluyla kadınlar ve LGBTİ+ örgütleri için örgütlenme ve ifade özgürlüğünün için boşaltılabilir. Bunun birinci aşaması TBMM'ye sunulan 9. Yargı Paketi'ndeki **etki ajanlığı maddesinin** Genel Kurul'a gelmiş olması olarak gösterilebilir.

Buna göre 24 Ekim 2024 tarihinde 9. Yargı Paketi olarak bildiğimiz Noterlik Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 16. maddesinde düzenlenen ve kamuoyunda etki ajanlığı olarak bilinen madde Komisyon'dan geçerek Genel Kurul aşamasına gelmiştir ve kanunlaşmak üzere. İlgili madde şu şekildedir:

MADDE 16- 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa 339 uncu maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

"Devletin güvenliği veya siyasi yararları aleyhine suç işleme

Madde 339/A- (1) Bu Bölümde düzenlenen suçları oluşturmamak kaydıyla, **Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasi yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda suç işleyenler** hakkında üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası verilir. Fail hakkında **hem bu suçtan hem de işlediği ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur.**

(2) Fiil, savaş sırasında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarım veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise faile sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Suçun, milli güvenlik açısından stratejik önemi haiz birimler ile proje, tesis ve hizmetleri yerine getiren kurum ve kuruluşlarda görev yapanlar tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza bir kat artırılır.

(4) Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır."

Her ne kadar madde geri çekilse de daha önce 2 kere geri çekilip tekrar getirildiği için hala risk devam etmektedir. Nitekim yetkililer de ilgili maddenin topluma yanlış anlatıldığını, anlatılarak tekrar getirileceğini ifade etmektedir.

Madde gerekçesi oldukça ilginçtir çünkü fon tartışmalarıyla beraber casusluk suçunu hukuki belirlilik ilkesi yönünden zedelemekte olduğunu adeta kabul etmektedir. Buna göre "*belge ve bilgi temini veya açıklanması dışında casusluk maksadıyla suç işlenmesi de ayrı bir suç olarak düzenlenmekte ve casusluk faaliyetleriyle daha etkin mücadele edilmesi amaçlanmaktadır.*" Dolayısıyla **bilgi ve belge temini gibi en azından somutlaştırılabilir fiiller** çok daha soyutlaştırılmış ve bu somut fiillerle sınırlı olmadan herhangi bir şekilde "casusluk maksadıyla suç işlemek" olarak ifade edilmiştir. Hangi eylemlerin bu kapsama gireceği belirtilmemiştir. Bu da **dernek faaliyeti, fon olarak yapılan uluslararası çalışmalar ve raporlama faaliyetleri gibi tamamen örgütlenme özgürlüğü kapsamında olan faaliyetler bakımından oldukça risklidir.**

Madde gerekçesine bakıldığında kapsam örgütler için çok daha tehlikeli hal almaktadır. Buna göre, **Devletin iç veya dış siyasal yararına yönelik gerçekleştirilen ve suç teşkil eden fillerin** bu madde kapsamında cezalandırılması öngörülmektedir. Peki iç ve dış siyasal yararlar kavramından neyi anladığımız açık mıdır? Yine madde gerekçesine göre **iktisadi, mali, askeri, milli savunma, kamu sağlığı, kamu güvenliği, kamu düzeni, teknolojik, kültürel, ulaştırma, haberleşme, siber alan, kritik altyapılar ve enerji gibi yararlar**, Devletin iç veya dış siyasal yararları kavramı içinde kabul edilecektir ki oldukça geniş bir torba söz konusudur.

Suçun oluşması için failin, **yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda hareket etmesi** gerekmektedir. Bu ise yabancı organizasyonlarla, kadın ve LGBTİ+ örgütlerinin yaptıkları savunuculuk faaliyeti açısından oldukça risklidir çünkü sadece yabancı organizasyonun çıkarlarına yönelik olması değil, **talimatları doğrultusunda hareket etmek de kapsama alınmıştır**. Türkiye’de faaliyet gösteren örgütlerin, yaptıkları anlaşmalar gereği yabancı organizasyonlarla iş birliği halinde olmaları, **talimat yerine getirme olarak algılanma ve yaftalanma riskiyle karşı karşıyadır**. Zira yabancı organizasyonun tanımı da oldukça geniştir. Buna göre yabancı organizasyon, Türk hukukuna göre kurulmamış veya oluşturulmamış organizasyon olarak değerlendirilmektedir. Yabancı organizasyon, yabancı bir devlet tâbiyetinde olabileceği gibi hiçbir devletin tâbiyetinde de bulunmayabilir. Bu madde sadece örgütlenme özgürlüğü açısından değil, akademik özgürlükler açısından da risklidir. Toplumsal cinsiyet konusunda akademik araştırma yapan ya da yapmak isteyen bir akademisyen, devletin iç ve dış siyasal yararlarına aykırı davranmakla suçlanma riski altındadır.

Her ne kadar etki ajanlığı suçunun oluşması için "Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk" Bölümünde düzenlenen suçların oluşmamış olması gerekse de bu fiiliyattaki riski arttırmaktadır. **Yani Devlet, devlet sırrı ve casusluk seviyesine ulaşmamış, mahiyeti itibariyle o önemde olmayan her bir küçük savunuculuk ve örgütlenme özgürlüğü faaliyetini daha küçük bir eşikle de olsa cezalandırma eğilimi göstermektedir.**

Etki ajanlığı olarak bilinen bu yasanın küresel eğilimleri de vardır. Örneğin, Gürcistan’da parlamentodan geçmesi beklenen başka bir yasaya göre **fonlarının %20'sinden fazlasını yurtdışından alan her STK veya medya kuruluşunun "yabancı bir gücün çıkarlarını gözetken kuruluş" olarak kayıt yaptırması gerekecektir**. Yine benzer bir yasa Rusya’da çıkmıştır ancak **AİHM’in 22 Ekim 2024 tarihli Kobaliya ve Diğerleri v. Rusya**⁴⁸ kararıyla bu yasanın, ifade özgürlüğü, özel hayata saygı hakkı ile örgütlenme özgürlüğünü ihlal ettiği karara bağlanmıştır. Ülkedeki tüm gazeteci ve sivil toplum savunucularının kovuşturma geçirmesi ya da kovuşturma tehdidi altında olmasına sebep olan bu yasa, AİHM tarafından **keyfi ve öngörülemez olduğu ve toplumda bir güvensizlik ortamı yarattığı gerekçesiyle** ihlal edici nitelikte bulunmuştur.

Türkiye’de etki ajanlığı yasınının LGBTİ+ örgütleri için ayrıca tehlike oluşturmasının bir nedeni olarak yine HÜDAPAR eksenli grupların açıklamalarını ve verdikleri Bulgaristan örneklerini ele alabiliriz. HÜDAPAR Genel Başkanvekili Şehzade Demir, 13 Ağustos 2024’te yaptığı basın toplantısında Bulgaristan’daki LGBTİ+ karşıtı yasayı “*Kanun değişikliğiyle, okullarda söz konusu sapkınlığın propagandasının yapılması ve 'biyolojik olmayan cinsel yönelim' konusunun işlenmesi yasaklandı, bu tutum Türkiye için de örnek olmalıdır.*” diyerek örnek göstermiştir. Bu durumda etki ajanlığı yasınının uygulamada bir tür **propaganda yasağı** olarak kullanılmasına dönük bir riski de açığa çıkarmıştır.

⁴⁸ Başvuru No: 39446/16

Demir, Anayasa'nın aileyi koruyan 41. maddesinde de yukarıda ifade ettiğimiz gibi değişiklik talebini dile getirmiştir:

“Aile kurumunu çökertip gençliği ifsat ederek toplumları esir almak isteyen küresel şer odakları, sistematik ve örgütlü bir şekilde nikâhsız, ailesiz, cinsiyetsiz ve soyu kesik bir toplum modeli dayatmaktadır. Özellikle siyonist sermayeli organizasyon ve platformlar; spordan siyasete, kültür ve sanattan sinemaya kadar geniş bir yelpazede oluşturdukları tekelle söz konusu sapkınlığın propagandasını yaparak sapkınlığı yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Sapkınlık lobisinin sözde sivil toplum kuruluşu hüviyetine bürünerek örgütlenmesi, faaliyetleri ve her türlü propagandası yasaklanarak suç kapsamına alınmalıdır. 2023 Mayıs seçimlerinden önce hükümetin açıklayıp vaatte bulunduğu, 'ailenin korunması' ile ilgili **Anayasanın 41'inci maddesinde değişiklik öngören düzenleme bir an önce yapılarak hayata geçirilmelidir.** Başta devlet olmak üzere bir bütün olarak siyaset kurumu, medya, akademi ve sivil toplum kuruluşları; ailenin, gençliğin ve toplumun her türlü sapkın ve zararlı akımlardan korunması konusunda sorumludur ve bu sorumluluğunun gereğini yerine getirmelidir.”⁴⁹

Propaganda yasasını örnek verirken **LGBTİ+ sivil toplum kuruluşlarını hatırlatması, bu açıdan etki ajanlığı maddesi bağlamında özel bir dikkati gerektirmektedir.**

Örgütlenme özgürlüğüne ilişkin ikinci en önemli durum ise LGBTİ+ örgütlerinin kolektif haklarının en çok ihlal edildiği dönemi oluşturan **kayım uygulamalarının halihazırda yeniden başlıyor oluşudur.** 1 Eylül 2016 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 674 sayılı KHK ile Olağanüstü Hal döneminde belediyeler ile ilgili önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu KHK ile kamuoyunda “belediyelere kayyım atanması” olarak sözü edilen vesayet makamınca gerçekleştirilen atamalar hayata geçirilmiştir. Bu KHK, 6758 Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun ile **kanunlaşmış ve ilgili kayyım maddesi sürekli bir hal almıştır.** Ne yazık ki bu kanun maddesi Anayasa Mahkemesi’ne dönemin ana muhalefet partisi tarafından götürülmemiştir.

Türkiye’de belediye başkanlarının görevlerinin son bulmasına ve seçilmiş organların organlık sıfatını kaybetmelerine yönelik kurallar Anayasanın 127. maddesi ve Belediye Kanunu’nun 45. ve 46. maddeleri uyarınca düzenlenmektedir.

Belediye Kanunu’nun “Belediye Başkanlığının Boşalması Halinde Yapılacak İşlemler” başlıklı 45. maddesi ile ise belediye başkanlığının herhangi bir nedenle boşalması durumunda belediye meclisinin bir başkan ve başkan vekili seçme koşulları düzenlenmektedir.

Ancak, 674 Sayılı KHK’nın 38. maddesiyle Belediye Kanunu’nun 45. maddesine yapılan ekleme neticesinde kanun, “...*belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesinin **terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da kamu hizmetinden yasaklanması veya başkanlık sıfatı veya meclis üyeliğinin sona ermesi hallerinde 46. maddedeki makamlarca [İçişleri Bakanı veya vali] belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesi görevlendirilir.** Görevlendirilecek kişinin seçilme yeterliğine sahip olması şarttır. Görevden uzaklaştırılan veya tutuklanan belediye meclisi üyesinin istifa etmesi halinde de bu fıkra hükümleri uygulanır.*” biçiminde düzenlenmiştir.

⁴⁹ <https://kaosgl.org/haber/huda-par-in-rol-modeli-lgbti-karsiti-yasa-geciren-bulgaristan>

Dolayısıyla bu düzenlemeler eliyle “*terör suç isnadı*” gerekçesiyle belediye başkanları ve diğerleri görevden uzaklaştırılabilmekte, yerlerine ise vesayet makamınca “kayım” adı altında atama yapabilmek imkânı tanınmaktadır.

Bu düzenleme ile ilgili eleştirilecek ilk husus arızı görevden uzaklaştırılma yaptırımının, kayıym atanması suretiyle kalıcı nitelik almasıdır. Hüküm şudur: “Ancak, belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesinin **terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle** görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da kamu hizmetinden yasaklanması veya başkanlık sıfatı veya meclis üyeliğinin sona ermesi hallerinde” ilgili makama, **seçim yapılmadan atama yoluyla kayıym getirilebilir.**

Kayıym atama nedeni olarak “terör torbası”nın kullanılması, hakkında yargı kararı verilmemiş, dolayısıyla **organlık sıfatı düşmemiş makamların hüküm kesinleşmeden süre sınırı olmayan bir yaptırıma tabi kılınması, anayasa ve uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile güvence altına alınmış seçme ve seçilme hakkının temelden ihlali niteliğindedir.** Bu durumda örneğin bir belediye başkanı, vekili veya meclis üyesi, hakkında sadece terör isnadı olmasına dayanılarak ve **kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü aranmadan seçimle gelmiş olduğu** makamdan alınabilecek, onun yerine bir atanmışa tevdi edilen görev *-süre sınırı olmaması hasebiyle-* bir sonraki seçime kadar sürecektir.

Demokratik temsil kabiliyetini askıya alan bir diğer hüküm ise yine 674 sayılı KHK ile ekleme yapılan 45. madde uyarınca, kayıym atanan “**Bu belediye meclisi, başkanın çağrısı olmadıkça toplanamaz.**” hükmüdür. Böylelikle kayıym, belediye meclisini toplantıya çağırmadığı müddetçe belediye meclisi, yani belediyenin demokratik temsil kabiliyeti olan bir organı işlevsiz hale gelecektir. Bu halde de 31. madde gereği “meclis görevi, belediye encümeninin memur üyeleri tarafından yürütülür.” hükmü uygulanacak ve belediye işlerinde hakkında soruşturma ya da kovuşturma **olsun ya da olmasın hiçbir seçilmiş organ söz hakkı sahibi olamayacaktır.** KHK hükmü ile kanuna dercedilen daha sonra da kanunlaşan bu düzenleme, amacı ve süresi anayasa tarafından sınırlanmış olağanüstü hâl araçları kullanılarak **de facto bir anayasa değişikliği** niteliği taşımaktadır.

Bu durumda **örgütlenme özgürlüğü kapsamında kadın ve LGBTİ+ örgütlerinin seçilmiş belediyelerle çalışması da engelleneceği gibi, destek almaları da imkânsız hale gelecektir. Ayrıca Belediye Meclisi de işlevsiz olacağından Belediyelerin yerine getirmesi gereken kadın sığınmaevi açma (yasal ismi konukevi), öğrenci yurtları açma, kültür, sanat, turizm faaliyetleri yerine getirme işlevi de akamate uğramış olacaktır.**

Örgütlenme özgürlüğü ve yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik faaliyetlerinin engellenmesinin bir diğer izdüşümünü de yine Belediye Kanunu gereği belediyelerin yuva, gündüz bakımevi ve kreş gibi sosyal devlet ilkesinin gereği olarak açtığı hizmet birimleri tartışmasında görmekteyiz. Milli Eğitim Bakanlığı belediyelere ait kreşlerin faaliyetlerini sonlandırmak ve yenilerinin açılmasını engellemek amacıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bir yazı gönderdi. Yazıda belediyelerin açtığı kreş, bakımevi ve yuvalar izinsiz eğitim faaliyeti olarak gösterilmiş ve kreş açma yetkisinin sadece Milli Eğitim Bakanlığı'nda olduğu söylenmiştir. Bahse konu engelleme girişimiyle ilgili Milli Eğitim Bakanı yaptığı açıklamada belediyelerin kreşlerinde LGBTİ+ propagandası yapıldığını gerekçe gösterdi. Belediyelerin vesayet ilişkisi içerisinde mahalın ihtiyaçlarını karşılamak için sahip oldukları idari ve mali özerklik, Belediye Kanunu'nun ilgili maddelerinde görünmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun “Belediyenin görev ve sorumluluklarını” düzenleyen 14. maddesi mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla belediyelerin "sosyal hizmet ve yardımlar" yapacağı veya yaptıracağı belirtir; Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesi de "...kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak..." konusunda büyükşehir belediyelerine görev, yetki ve sorumlulukları vermiştir. Bu bakımdan siyasal iktidarın, belediyelerin idari özerkliğini sınırlandıracak ve belediye faaliyetlerini kısıtlayacak uygulamalarının, doğrudan belediyelerin toplumsal

cinsiyet eşitliğine yönelik faaliyetleri olduğunu görmemiz mümkündür. Bu hem çocuğun bakım emeğini kadına yükleyen toplumsal düzende kadınların istihdamdan uzaklaşmasına yol açacak bir hamledir, hem de LGBTİ+ propagandası diyerek LGBTİ+'ları bir kez daha hedef almaktadır.

İlgili yazıda Anayasa Mahkemesinin 24.1.2007 tarihli, belediyelerin okul öncesi eğitim kurumları açabilmesine yönelik yetkisini iptal eden karara değinilse de bu kararda eğitim ve öğretimin ulusal nitelikte olmasından bahisle bunun mahalli bir ihtiyaç olarak görülemeyeceği ve merkezi idare tarafından düzenlenmesi gerektiği söylenmektedir ve kastedilen anaokullarıdır. Bu açıdan AYM kararında açıkça kastedilenin, kreş ve benzeri çocuk bakım ve koruma merkezleri olmadığı söylenmektedir.⁵⁰ Bu son tartışmanın hem mahalde yerel halkın ihtiyaçlarını dinleyecek bir yerel idareciliğe, hem de belediyelerin LGBTİ+ haklarına yönelik faaliyetlerine dönük olumsuz bir sinyal etkisi doğuracağı ve caydırıcı olma potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kreş sayısının da sadece 86 olduğunu düşündüğümüzde merkezi idarenin, yerel ihtiyaçlar konusunda oldukça zayıf kaldığı da dikkat çeken bir husustur ve çocuk bakım emeğinin eşitsiz yüklenicisi olan kadınlar için belirleyici ve zorlayıcıdır.

7. LANZAROTE SÖZLEŞMESİ NEDEN HEDEFTE?

İstanbul Sözleşmesi'nden anayasaya ve uluslararası yükümlülüklerle aykırı olarak çekilme kararı verilmiş olmasından sonra Türkiye'de hedefe oturtulan ve çeşitli dini grupların baskısıyla çekilme çağruları yapılan bir diğer uluslararası Sözleşme de Lanzarote Sözleşmesi'dir.⁵¹ Bunun sebebi her çocuğu 18 yaş altında istisnasız çocuk olarak kabul etmesi, evliliği kesinlikle yasaklaması, çocukta rıza kavramını kabul etmeden sadece “**inşa edilmiş rıza**” kavramına değinmesidir.

Lanzarote Sözleşmesi, çocuklara yönelik cinsel suçlarda özgül ve ayrıntılı düzenlemeler içeren, bu bağlamda bir eylem planını da içinde barındıran, Sözleşme'nin uygulanmasını izleme amacı taşıyan bir izleme Komitesi'nin olduğu ve amacı sadece çocukların cinsel istismar ve sömürüden korunmasını olan **en geniş kapsamlı Avrupa Konseyi Sözleşmesi'dir**. Ne 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi, ne de 2000 tarihli Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisine İlişkin İhtiyari Protokol (OPSC) “cinsel aktivite” terimini net şekilde tanımlamaktadır. Bu yüzden de uluslararası hukukta “açık olmayan cinsel aktivite” tanımı bağlamında bir hukuki boşluk vardır. Lanzarote Sözleşmesi ve 2007 tarihli açıklayıcı raporu çocukların korunması bağlamında “**açıkça cinsel davranış**” teriminden ne anlaşılması gerektiğini tanımlamıştır.

Ayrıca Lanzarote Komitesi 2015 tarihinde benimsediği 1. Uygulama Raporu'nda taraf devletlere “*çocuğun cinsel dokunulmazlığına yönelik ciddi her zararı ele alma, suç oluşturan eylemleri cinsel ilişki ya da eşdeğer eylemlerle sınırlamama*” çağrısında bulunmuştur. Bu açıdan çocuğun cinsel dokunulmazlığına karşı suçları sadece cinsel ilişki ya da eşdeğer eylemlerle sınırlamadan **genişletici bir yorum yapmıştır**. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme çağrılarını yapan grupların aynı şekilde bu sözleşme için de çağrılarda bulunduğu görülmektedir. Bu sözleşme **erken yaşta ve zorla evliliklere ilişkin en önemli uluslararası güvencelerden biridir**. Evlilik çağı gibi hiçbir hukuki niteliği olmayan kavramların dolaşıma sokulmasını engelleyecek nitelikte bir sözleşmedir.

⁵⁰ AYM, E.2005/95, K.2007/5, 24/01/2007

⁵¹ <https://serbestiyet.com/haberler/dilipak-evet-ama-yetmez-diyor-sira-cocuklari-cinsel-istismardan-koruyan-yasada-54793/>

Özellikle evlilik yaşının düşürülmesi, çocuğa karşı işlenen suçlarda rıza kavramının kabul edilmemesi bağlamındaki en önemli uluslararası yasal dayanak olan bu Sözleşme'ye karşı bir atakla karşılaşmamız muhtemel olacaktır.

8. KADINLARIN ÇALIŞMA HAKKI VE İŞ HUKUKU DÜZENLEMELERİ

Türkiye’de Cumhur İttifakı ve bileşenleri başta olmak üzere devlet kademesindeki görevliler ve hükümet politikası uzun bir süredir kadınların istihdamdan dışlanması, **ev ve çocuk bakım emeğine uyumlaştırılmış iş hayatı** adı altında esnek çalışma ve benzeri şekillerde kadınların **daha az tercih edilen eşitsiz çalışanlar olarak kurgulanmasına sebep olan politikalar yürütmektedir**. Yukarıda değinilen demografik kaygılar **hem LGBTİ+’ler için hem de kadınlar için yeniden bir biyo-politik inşa mekanizmasının kurumsallaşarak yürürlüğe girmesine sebep olmaktadır**. Aileyi Güçlendirme Vizyon Belgesi ve Eylem Planı’nda anlatılanlar da bu anlatının örneğini oluşturur.

Bu kapsamda İş Kanunu’nda değişiklikler gündeme gelmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın Haziran 2024 tarihli Kadınların Çalışma Hayatına Katılımlarının Arttırılması Çalıştayı dikkat çekicidir. Çalışma Genel Müdürü **“Kadınların işgücüne katılmasını kolaylaştırmak ve çalışma hayatında kalıcı olmaları için kararlıyız.”**⁵² demekteseyse de sunulan esnek modellerin⁵³ kadınların çalışma hayatına katılımının **arttırılmasıyla kolaylaştırılması arasındaki** farka işaret ettiği açıktır. Kimi yerlerde arttırma ifadesini kullansalar da, çoğu durumda “kolaylaştırma” diyerek ideolojik bir farkı da ifşa etmektedirler.

“Yeni nesil esnek çalışma modellerine dair mevzuat değişikliği ihtiyaçlarının iş dünyası gerekleri ve iş-özel yaşam dengesi gözetilerek belirlenmesi eylemiyle ilgili önemli ilerlemelerin kaydedildiği ...” ifadesiyle yeni İş Kanunu çalışmaları sürmektedir. Burada iş ve özel yaşam dengesi ile kastedilen Cevdet Yılmaz’ın yukarıda değindiğimiz **“Bir tarafta evrensel nedenler var. İnsanların eğitim düzeyi, gelir düzeyi yükseldikçe çocuk sayısı düşüyor. Kadınların iş gücüne girişi de düşüşü etkiliyor. Çünkü bakım hizmetleri gerekiyor.”** sözleriyle beraber okunduğunda çalışan kadının çalışmakla “aksattığı” **ev-içi bakım emeğine uygun** çalışma düzeni getirilmesidir.

Bu durum ayrıca HÜDAPAR ve dahil olduğu koalisyonlarda da sıklıkla dile getirilmektedir. Resmi programlarında **“Kadınların çalışma şartları cinsiyetlerinin gereklerine uygun hale getirilmelidir. Eğitim ve sağlık başta olmak üzere, kadınlara hizmet veren kurum ve kuruluşlarda sadece kadınlar istihdam edilmelidir.”**⁵⁴ denilerek kadınların istihdamda görünmezleştirilmesini ve **cinsiyete özgülenmiş istihdam alanları yaratmayı** hedeflemektedirler.

⁵² <https://www.csgb.gov.tr/cgm/haberler/kadinlarin-calisma-hayatina-katiliminin-artirilmasi-firsatlar-calistayi-ankara-da-basladi/>

⁵³ <https://ekmekvegul.net/gundem/is-kanunu-degisiyor-diyorlar-ama-nasil>

⁵⁴ <https://hudapar.org/yayin-detay/4cfk2bgfs5ssmy1r0qwa917m4c-PartiProgram%C4%B1-T%C3%9CRK%C3%87E>

9. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NDEN SONRA SIRA 6284 SAYILI KANUNDA MI?

İstanbul Sözleşmesi'nden sonra hedef tahtasına oturtulan diğer bir yasal düzenleme⁵⁵ de 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'dur. Yeniden Refah Partisi'ne göre "Adalet Bakanlığı Adli Sicil İstatistik Genel Müdürlüğünden elde edilen resmi verilere göre son 5 yılda 1 milyon 973 bin baba evden uzaklaştırılmış. Yani yaklaşık olarak 2 milyon aile ve dolayısıyla yaklaşık **10 milyonu insan bu garabet kanun yüzünden mağdur olmuştur**. 2 milyon yuva yıkılma noktasına gelmiş, çoğu da yıkılmıştır. Boşanmalarda patlama yaşanmıştır. Bu **kanun yüzünden kadına şiddet daha çok artmıştır**. Bu uygulamalarda çünkü en çok kadın ve çocuklar mağdur olmuştur. Delilsiz beyana dayalı olarak babanın 6 ay 1 sene evden uzaklaştırılması babasız çocuklar büyümesine yol açmış, kadınlar da kendi başına tek başına kalarak çok daha fazla mağdur olmuştur. Bu verilere göre 6284 sayılı kanun kadına ve aileye ve çocuklara sadece yıkım getirmiştir."⁵⁶

'İstanbul sözleşmesinin uzantısı 6284 sayılı kanun kaldırılmalıdır'

'Neden LGBT? Neden Feminizm? Neden 6284? Neden İstanbul Sözleşmesi? Çünkü kadın ve erkeğin çatışmasını ve ayrışmasını istiyorlar.' diyen Genel Başkanımız, "Boşanma ve ayrılma istiyorlar. Aile ortadan kalsın istiyorlar, üreme ve çoğalma istemiyorlar. Kendileri dışındaki toplumların, insanların neslini sonlandırmak istiyorlar da onun için bu kadar açık ve net. Kendi içindeki sinsilikler, tutarsızlıklar, mantıksızlıklar bunu açık bir şekilde ortaya koyuyor. İstanbul sözleşmesinin uzantısı haksız, hukuksuz, ayrıştırmacı, kutuplaştırmacı bir garabet halindeki 6284 sayılı kanunun bir an evvel yürürlükten kaldırılması gerektiğini burada bir kez daha ifade ediyoruz." şeklinde konuştu.

'LGBT propagandasının arkasında da aynı güçler var'

Ahlaki ve manevi açıdan çökmüş toplumların kontrol edilmesinin daha kolay olacağını bu yüzden de LGBT gibi sapkınlıkların teşvik edildiğini söyleyen Genel Başkanımız Erbakan, "Hollywood tarafından son üç senede yapılan üç filmde bir tanesinde LGBT izlerini görmeniz mümkün. Medya ile rol modelleriyle yapılan propaganda ile bunun normalleştirilmesi, toplumsal cinsiyet kavramıyla cinsiyetsiz toplum inşa edilmesi, bunlara dernekleşme ve örgütlenme hakkının verilmesi, aile kurumunun ortadan kaldırılması, doğal ve sağlıklı yoldan üremenin, çoğalmanın durdurulması ve aynı zamanda toplumsal ahlakın sekteye uğratılması. LGBT propagandasının arkasında da aynı güçler aynı amaçla duruyorlar."

Özellikle 6284 sayılı kanunun gerektirdiği önleyici ve koruyucu tedbirler eliyle şiddet failinin evden uzaklaştırılmasının aileleri yaktığını söyleyen bu gruplar, bu kanuna saldırılarını sürdürmektedir. Halbuki Morçatı'nın 2023 Temmuz tarihli 6284 sayılı yasanın uygulanması ve kolluk uygulamaları raporu da göstermektedir ki **kadınların çoğu tedbir kararlarına karşı uzatma almamakta ve kolluk da bu konuda oldukça yetersiz yönlendirme yapmaktadır**.⁵⁷ Dolayısıyla savunuculuk faaliyetlerindeki temel mesele, 6284 sayılı yasanın kaldırılması değil, etkin uygulanması olmalıdır. Ayrıca 6284 sayılı yasa İstanbul Sözleşmesi'nin gereği olarak hazırlandığı için bu tedbir taleplerinin toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı LGBTİ+'lar için de hukuken açık olması bir yasal zorunluluktur. **Bu açıdan 6284'ün korunması, toplumsal cinsiyet temelli bir uluslararası sözleşmenin en azından gölgesiyle de olsa uygulamada olması anlamına gelmektedir.**

⁵⁵ <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/-6284-kaldirilmalidir-bu-gunaha-ortak-olmayin-/2326>

⁵⁶ <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/-6284-kaldirilmalidir-bu-gunaha-ortak-olmayin-/2326>

⁵⁷ Morçatı Temmuz 2023, Türkiye'de Erkek Şiddetiyle Mücadelede Kolluk Uygulamaları; Yazarlar: Açelya Uçan, Elif Ege, Selime Büyükgöze, Tülin Semayiş Yayına hazırlayan: Selime Büyükgöze

10. DEZENFORMASYON YASASI VE SİVİL TOPLUM FAALİYETLERİ

27 Mayıs 2022 itibarıyla sosyal medyaya ilişkin düzenlemeleri daha doğrusu sınırları ve kısıtlamaları da içeren ve kamuoyuna “dezenformasyon yasası” olarak yansıyan kanun teklifi Meclis’e sunuldu ve TCK md.217/A maddesi olarak yasalaştı.

Bu madde, Türk Ceza Kanunu’nda bir değişiklik yaptı ve “**halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma**” adında müstakil bir suç getirdi. Buna göre,

“(1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

(2) Suçun, failin gerçek kimliğini gizlemek suretiyle veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır.”

Tolga Şardan, Sinan Aygül, Ruşen Takva, Furkan Karabay dahil birçok gazetecinin yaptıkları haberler nedeniyle bu maddeden yargılandığını ve hatta tutuklandığını biliyoruz.⁵⁸ Dezenformasyon yasası olarak bilinen bu madde, sivil toplumun sansür yasası olarak işlev görme potansiyeline sahip. Özellikle sivil toplum aktivistlerinin, savunuculuk sırasında dile getirdikleri kolektif ifadeler, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma kapsamında işlevsel. Ayrıca ifade özgürlüğünü yekten sınırlama kapasitesine sahip bu madde, aslında Anayasa’nın temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlanabileceğine ilişkin 13. maddesine aykırıdır. Sivil toplumun basın mensuplarıyla yaptıkları işbirliği açısından da tehlike doğuracak bir düzenlemedir.

Bu maddenin LGBTİ+ aktivistleri ve örgütleri hedef aldığını Medya ve Hukuk Araştırmaları Derneği (MLSA)’nın 2024 tarihli dava takip raporundan da görebiliriz. Bu madde gerekçe gösterilerek yargılanan aktivistler arasında kadınlar, LGBTİ+ bireyler, öğrenciler, işçiler, insan hakları savunucuları ve çevreciler gibi çeşitli meslek ve kimlik gruplarından kişiler yer almıştır. Aktivistler ‘2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet’ suçlamasıyla yargılanmakta ve bu suçlamayla yargılanan 1125 sanığın yüzde 63,1’ini (710 kişi) aktivistler oluşturmaktadır.⁵⁹

Örneğin, Bilim, Estetik, Kültür, Sanat Araştırmaları Vakfı (BEKSAV) Sinema Kolektifi’nin, LGBTİ+ Onur Ayı sebebiyle düzenlediği film gösterimi yasaklanmış ve yasaklama kararından sonra gözaltına alınan 8 kişi hakkında, ‘2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek’ suçlamasıyla dava açılmıştır.

Ayrıca İstanbul Sözleşmesi Ankara Kampanya Grubu’nun çağrısıyla, 2021 yılında kadın cinayetlerini protesto etmek için düzenlenmeye çalışılan protesto yürüyüşünde darp edilerek gözaltına alınan 15 kadın hakkında ‘2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek’, ‘görevi yaptırmamak için direnmek’, ve ‘basit yaralama’ suçlamalarıyla dava açılmış ve MLSA’nın raporundan

⁵⁸ <https://medyascope.tv/2023/11/03/dezenformasyon-yasasindan-ilk-ceza-gazeteci-sinan-aygule-mi-yargitay-bassavciligi-hapis-cezasinin-onanmasini-istedi/>
<https://www.bbc.com/turkce/articles/cw02ezw9r20o#:~:text=Tolga%20%C5%9Eardan%2C%20%C4%B0stanbul%20Cumhuriyet%20Ba%C5%9Fsavc%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1,bilgiyi%20alenen%20Oyayma%E2%80%9D%20su%C3%A7lamas%C4%B1yla%20tutukland%C4%B1.>

⁵⁹ MLSA 2024 Adalet Gözlem Programı Raporu Hazırlayan: Barış Altıntaş/ Semra Pelek Dava Takip Birimi: Deniz Tekin / Eylem Sonbahar

öğrendiğimize göre dava sonuçlanmıştır. Hâkim, 15 sanığın beraatine karar verirken, Buse Üçer ve İlay Kadıroğlu'nun 'direnme' suçlamasıyla cezalandırılmalarına hükmetmiştir. Kadınlar, "Kadın cinayetleri politiktir," "Kadınları değil, katilleri yargıla," sloganlarını atmak ve "Erkek devletin faili meçhulleri olmayacağız" yazan **LGBTİ+ bayraklı pankart taşımakla** suçlanıyordu.

MLSA'nın 2024 raporundaki LGBTİ+ haklarına yönelik suçlama, soruşturma, kovuşturma ve dava süreci örnekleri ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet maddesinin hakları engellemek için kullanıldığı örnekler şunlardır:

AFP (Agence France-Presse) için 19. İstanbul **LGBTİ+** Onur Yürüyüşü'nü takip ederken polisin yere yatırıp boğazına bastığı ve şiddet uygulayarak gözaltına aldığı foto muhabiri Bülent Kılıç da bu dönemde, 'görevi yaptırmamak için direnmek' ve 'kamu görevlisine görevinden dolayı alenen hakaret' suçlamalarıyla yargılanan gazetecilerden biri oldu. Kılıç'ın yargılandığı dava, polislerin müşteki ve şikâyetçi olduğu yargılamalarda hukuki hakların nasıl kötüye kullanılabileceğinin bir örneği oldu.

Öğrencilere yönelik davalar	Boğaziçi Üniversitesi LGBTİ+ Çalışmaları Kulübü'nün yolladığı e-posta nedeniyle açılan dava	2	1	İstanbul 18. Asliye Ceza	10 ay hapis - 'İstiklal Marşı'nı aşağılamak' (TCK 300/2)
-----------------------------	--	---	---	--------------------------	--

Aktivistlere verilen hapis cezaları

- Boğaziçi Üniversitesi **LGBTİ+** Çalışmaları Kulübü'nün, 2019 yılında kulüp üyelerine yolladığı bir e-postanın sosyal medyada paylaşılmasının ardından, 'İstiklal Marşı'na hakaret edildiği' iddiasıyla açılan davanın karar duruşması, 20 Eylül 2023 tarihinde İstanbul 18. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görüldü. Boğaziçi Üniversitesi **LGBTİ+** Çalışmaları Kulübü'nün bir üyesi hakkında 'suç kastı olmadığı' gerekçesiyle beraat kararı verdi. Sosyal medyada paylaşım yaptığı iddia edilen sanık yönünden ise 'İstiklal Marşı'nı aşağılamak' suçlamasıyla 10'ar ay cezası verildi. Ceza ertelendi.

Barışçıl gösteri- LGBTİ+ / Onur Eylemi	2. Ankara Onur Yürüyüşü'nde gözaltına alınan 42 kişi hakkında açılan dava - 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet etmek, görevi yaptırmamak için direnmek, görevi yaptırmamak için direnmek (TCK 265/1)		42	ANKARA 52. ASLİYE CEZA MAHKEMESİ
Barışçıl gösteri- LGBTİ+ /Onur Eylemi	'3. Eskişehir Onur Yürüyüşü'ne katıldılan 18 kişi hakkında açılan dava - 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet etmek		18	ESKİŞEHİR 4. ASLİYE CEZA MAHKEMESİ
Gazetecilik	Semra Çelebi hakkında LGBTİ+ Onur Yürüyüşü ile ilgili paylaşımı nedeniyle açılan dava - Devletin egemenlik alametlerini alenen aşağılamak (TCK 300)		1	İSTANBUL ANADOLU 10. ASLİYE CEZA MAHKEMESİ

Sansür yasası, etki ajanlığı yasası gibi yeni tartışılan maddeler Türk Ceza Kanunu sistematığı içindeki diğer maddelerle birleştirilerek **LGBTİ+**'ların örgütlenme özgürlüğü önünde önemli kısıtları doğurmaktadır.

En son 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü için düzenlenen protesto yürüyüşüne getirilen yer kısıtlamaları, belli bölgelerin toplantı ve gösteri yürüyüşüne hukuka aykırı olarak kapatılması ve gözaltılar da sivil toplumun toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik faaliyetlerine yönelik baskının bir örneği olmuştur.

SONUÇ YA DA ŞEYTANIN AVUKATLIĞINI YAPMAK: KÜRESEL KARŞI ANLATILAR

Phillip M. Ayoub ve Kristina Stoeckl, 2024 Ekim tarihli ufuk açıcı “LGBTİ Haklarına Karşı Küresel Mücadele: Ulusötesi Muhafazakâr Ağlar Cinsel ve Toplumsal Cinsiyet Azınlıklarını Nasıl Hedef Alıyor?” isimli çalışmalarında muhafazakâr politik ağların insan hakları retorüğini nasıl tersine çevirerek anayasal bir dille LGBTİ+ ve kadın haklarına karşı savaş ilan ettiklerini anlatıyorlar. Bunu yaparken “çift sarmal” benzetmesini kullanıyorlar ve muhafazakâr-ahlaki ağların birbirleriyle örgütlü bir sarmal halinde işlevselleştiklerini anlatıyorlar. Kullandıkları kelime bulutu şöyle: **Aile, ulus, çocuk, kadın, dini değerler**

3. Claims, Strategies, and Venues

- ▶ Next, we outline the claims and strategies the moral conservative movement deploys.
 - ▶ Family
 - ▶ Nation
 - ▶ Children
 - ▶ Women
 - ▶ Religion
- ▶ The Moral Conservative Narrative (for sake of time, will be happy to discuss in QA)

60

Buna çifte sarmal adı vermelerinin sebebi, LGBTİ+ ve toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların üçlü bir sarmal yapıda “**devlet kurumlarında resmileştirildiği ve yurt içinde ve uluslararası alanda alışılmış uygulamalar olarak kabul edildiği orijinal döngü**” olarak görülmesi. Böylece kurumsallaşmanın çoklu dinamiklerini de bize göstermiş oluyorlar. Bu çalışma raporunda kapsamında Türkiye’nin yakın geçmişindeki gelişmelerin, uluslararası yargı kararlarına ve küresel eğilimlerin iyi ve kötü örneklerine bakarak gelecek için nasıl bir çerçeve çizebileceğine, en kötü senaryoya hazırlıklı olmak pahasına tüm ihtimalleri içeren analitik bir bakış sunmaya çalışmak bakımından tüm maddeleri izlemek oldukça önemli.

Direnış ve mücadele stratejileri, baskılar ve yıldırma politikalarından çok daha katmanlı ve kalıcı toplumsal dinamikler. Önümüzdeki anayasal süreç, maddelerinden ve esasından önce usuli olarak demokratik olması gereken bir yapıyı haiz. Dolayısıyla kadın ve LGBTİ+ hakları ve örgütleri başta olmak üzere hak savunucuları için anayasa değişikliği kadar mühim olan mesele kanunların nasıl uygulandığı ve anayasa değişikliği sürecinin usuli boyutunun demokratik nüveleri. Anayasanın sadece toplumsal müşterekleri değil, toplumsal yapı ve müşterekler ayrımcı olduğunda, bundan fazlasını içermesi gerekiyor. Bu sebeple de anayasa tartışmasının temel ayağını, anayasa kadar ona uygun olması gereken kanuni düzenlemeler oluşturuyor. Ayrıca kanunlar ya da uygulama eliyle *de facto* anayasa değişikliklerinin yapıldığı bu siyasal düzlemde, tüm konu başlıklarının, hak kategorilerinin, yargı kararlarının, hukuki metinlerin, parti programları ve bürokratik söylemlerin bir arada değerlendirilmesi, güncel siyasal motivasyonların görünenden fazlasını içerdiğini bize ifade ediyor.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından kamu kurumları, üniversiteler ve ilgili dağıtım yerlerine gönderilen bir iç yazı da bu açıdan oldukça önemli veriler sunuyor. “E-72167487-507.99-12069054” sayılı iç yazı, 1 no’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’ni esas alarak “**sosyal ve kültürel dokudaki aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin korunarak** gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları koordine etmek, aile

⁶⁰ Phillip M. Ayoub ve Kristina Stoeckl’un sunumundan alınmadır.

bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği” çağrısında bulunuyor. Açıkça LGBTİ+ hareketin hedef alındığı yazıda, “*Sayın Cumhurbaşkanı tarafından aynı tarihte yapılan açıklamada, aile kurumu ve nüfus yapısında meydana gelen değişimlerin yanı sıra küresel cinsiyetsizleştirme politikalarına/projelerine ve bu anlamda çok uluslu şirketlerin, kurumların ve belli başlı devletlerin öncü rolüne de dikkat çekilmiştir.*” deniliyor.

Ayrıca “*toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği, LGBTQIA+, SOGIESC, kapsamlı cinsellik eğitimi gibi kavramlar ve politikalar noktasında ortak tutum takınılması ve uluslararası platformlarda ülkemiz karşı duruşunun belgelere/toplantılara yansıtılması; eğitici eğitimleri ve hizmet içi eğitim dâhil olmak her türlü eğitim programı, kamuoyuna yönelik eğitim ve farkındalık çalışmaları dahil olmak üzere aile kurumuna doğrudan veya dolaylı olarak zarar verebilecek ifadeler ve uygulamalardan kaçınılmasının*” gerektiği söyleniyor. Bu yazıda “cinsiyete özgülenmiş haklardan” bahsedilerek neslin devamlılığı vurgusu yapılıyor. Toplum yapısına bu şekilde zarar verildiği iddiasıyla küresel cinsiyetsizleştirme projelerine karşı kurumların ne yaptıkları soruluyor.

Bu iç yazı, bir politika olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı mücadelenin başladığını gösteriyor. Üstelik **cinsiyete özgülenmiş haklar** ifadesiyle Türk hukukunda olmayan bir hak kategorisi yaratılıyor. Cinsiyet her ne kadar hukuki bir kurgu da olsa cinsiyet ile ilgili hukuki durum geçici ve özel önlemler olarak bildiğimiz ve yapısal eşitsizlikleri en azından azaltmak için tedbiren alınan pozitif önlemlerdir. Halbuki **cinsiyete özgülenmiş haklar** denilerek ifade edilmeye çalışılan şey, iş hukuku ve aile hukukundan kaynaklanan yükümlülükler dahil olmak üzere bu hukuklardan kaynaklı hakların ikili cinsiyet rejimi ve geleneksel rollere göre dizayn edilmesi tehlikesine sahiptir. Bu açıdan bütün hukuk sisteminin bir arada değerlendirilmesi, hem de çeşitli maddelerin doğurduğu tekil tehlikelerin bu geniş düzleme yerleştirilmesi oldukça önemlidir.